

XVIe Congrès de la Conférence des Cours constitutionnelles européennes
XVIth Congress of the Conference of European Constitutional Courts
XVI. Kongress der Konferenz der Europäischen Verfassungsgerichte
XVI Конгресс Конференции европейских конституционных судов

**Synthèse / Summary / Kurzfassung / резюме
&
Rapport national / National report / Landesbericht /
национальный доклад**

ROUMANIE / ROMANIA / RUMÄNIEN / РУМЫНИЯ

The Constitutional Court of Romania
Curtea Constituțională a României

langue maternelle / native language /
Muttersprache / родной язык

**RAPORT NAȚIONAL PENTRU CEL DE-AL XVI-LEA CONGRES AL
CONFERINȚEI CURȚILOR CONSTITUȚIONALE EUROPENE
PREZENTAT DE CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A ROMÂNIEI**

R A P O R T O R I

Partea I

Prof.univ.dr. Tudorel TOADER, judecător

Dr. Marieta SAFTA, prim magistrat-asistent

PARTEA A II-A

PUSKÁS Valentin-Zoltán, judecător

BENKE Károly, magistrat-asistent șef

PARTEA A III-A

Prof.univ.dr. Mircea Ștefan MINEA, judecător

Dr. Fabian NICULAE, magistrat-asistent

REZUMAT

Concepția generală care se desprinde din jurisprudența Curții Constituționale a României este aceea de promovare a respectului mutual, fundamentată pe înțelegerea fenomenului pluralității de sisteme constituționale, care trebuie să coexiste și să relaționeze în cadrul și în raport de ordinea juridică autonomă pe care aceasta o presupune.

În acest context complex, dialogul judecătorului constituțional cu cel european slujește la dezvoltarea unor standarde comune de protecție a drepturilor fundamentale sau la îmbogățirea celor existente, cu efecte în planul activității de legiferare și de aplicare a legii la nivel național.

Astfel cum am relevant invocând decizii mai vechi ale Curții Constituționale, receptarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului prin intermediul acestora a determinat chiar îmbogățirea Legii fundamentale, care a valorificat în anul 2003 această jurisprudență.

Cât privește raporturile specifice determinate de aderarea României la Uniunea Europeană, considerăm că în jurisprudența constituțională națională s-a cristalizat o concepție privitoare la: raporturile dintre dreptul național și dreptul Uniunii Europene; competența Curții Constituționale; competența instanțelor judecătorești și a Curții de Justiție a Uniunii Europene în cadrul acestui raport, inclusiv în ceea ce privește posibilitatea de a sesiza Curtea de Justiție a Uniunii Europene cu o întrebare preliminară, cadrul controlului de constituționalitate al normelor de transpunere în dreptul intern a unei reglementări adoptată la nivelul Uniunii Europene și standardele de referință pentru exercitarea acestui control. În coordonatele astfel trasate, instanța constituțională constituie unul dintre factorii principali ai procesului de europeanizare a sistemului juridic național, cu respectarea identității constituționale naționale, concluzie demonstrată de numeroasele cauze în care Curtea a statuat asupra obligațiilor autorităților naționale din perspectiva art.148 din Constituție și a modalității de îndeplinire a acestor obligații.

Aspectele prezentate demonstrează efortul de identificare a unui limbaj și a unor standarde comune, cu precădere în materia protecției drepturilor omului. Este adevărat că pluralitatea de izvoare în această materie – constituțiile naționale, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, deopotrivă obligatorii, determină un risc de coliziune între instanțele chemate să aplice normele pe care acestea le cuprind. Standardele de protecție a acestor drepturi tind însă spre uniformizare, inclusiv prin aportul instanțelor chemate să interpreteze normele în cauză și care își invocă reciproc jurisprudența. În plus, acceptarea

Cartei sau a Convenției ca sistem de referință pentru exercitarea controlului de constituționalitate – cu distincțiile și particularitățile determinate de sistemele de drept din care provin - potențează dialogul dintre instanțe, pe calea trimerilor preliminare, fiind o cale de rezolvare a unor asemenea abordări divergente și de „constituționalizare” la nivel european a materiei drepturilor și libertăților fundamentale.

Curtea Constituțională nu avut ocazia, încă, să se pronunțe influenței dreptului Uniunii Europene sau a jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene citate în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Pe de altă parte, apreciem că jurisprudența curților constituționale naționale poate înclina balanța în favoarea Curții de la Strasbourg în detrimentul celei de la Luxembourg, având în vedere dialogul specific de o mai lungă durată în materia protecției drepturilor omului. De asemenea, instanțele constituționale naționale pot susține una dintre cele două curți prin dezvoltarea, în deciziile lor, a argumentelor acestora.

În caz de divergență între jurisprudența celor două curți europene, apreciem că instanțele constituționale naționale trebuie să urmărească asigurarea celui mai favorabil regim juridic pentru cetățenii aflați sub jurisdicția lor. În această evaluare, mai trebuie ținut cont de faptul că, potrivit, Tratatului de la Lisabona, Uniunea Europeană trebuie să adere la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și să respecte în consecință, prin toate instituțiile sale, jurisprudența instanței de la Strasbourg.

Cât privește precedentul constituțional străin, jurisprudența Curții Constituționale a României nu abundă în trimeri la acesta, având în vedere apartenența sistemului de drept românesc la cel romano-germanic. De aceea, invocarea precedentului constituțional străin este analizată și integrată în corpul deciziilor de la caz la caz și numai atunci când judecățile de valoare reținute prin deciziile instanțelor constituționale străine corespund întru-totul situației premisă dedusă judecății Curții Constituționale.

Astfel cum rezultă din răspunsurile formulate la întrebările din prezentul chestionar, precedentul constituțional străin a fost invocat mai ales în contextul examinării problematicei drepturilor și libertăților fundamentale. Desigur, nu putem neglija nici aspectul instituțional, respectiv trimerile făcute la jurisprudența străină referitoare la problema delegării competențelor naționale în favoarea Uniunii Europene. Considerăm că, apelând la jurisprudența străină, Curtea Constituțională a României a încercat să întărească argumentarea deciziilor sale și să legitimizeze soluțiile astfel adoptate. Nu în ultimul rând, mai observăm că aceste trimeri s-au înmulțit sub aspect cantitativ după anul 2010, aspect care constituie, în mod intrinsec, un indiciu de apartenență a României la valorile juridice europene.

I. CURTEA CONSTITUȚIONALĂ ÎNTRE DREPTUL NAȚIONAL ȘI DREPTUL EUROPEAN¹

Prof.univ.dr. Tudorel TOADER, judecător la Curtea Constituțională a României

Dr. Marieta SAFTA, prim magistrat-asistent

1. Curtea Constituțională a României este obligată prin lege să ia în considerare dreptul european în îndeplinirea atribuțiilor?

Raporturile dintre normele juridice provenind din dreptul intern și cel internațional și modalitatea în care aceste norme se armonizează sunt reglementate de Constituția României în: art.11 - *Dreptul internațional și dreptul intern*, art.20 – *Tratatele internaționale privind drepturile omului și art.148 - Integrarea în Uniunea Europeană.*

Dispozițiile art.11 din Constituție au următorul cuprins:

Art.11: *”(1) Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.*

(2) Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.

(3) În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.”

Dispozițiile art.20 din Constituție au următorul cuprins:

Art.20: *„(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.*

---

¹ La redactarea acestei secțiuni au fost avute în vedere și următoarele articole aparținând aceluiași autori:

Forme ale dialogului judiciar între curțile constituționale, în ”Dreptul” nr.6/2013.

Dialogul între Curtea Constituțională a României și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în *Dreptul*, nr.9/2013;

Dialogul dintre Curtea Constituțională a României și Curtea de Justiție a Uniunii Europene, în curs de apariție în aceeași revistă,

Realizarea drepturilor fundamentale prin jurisprudența constituțională, comunicare prezentată la Sesiunea anuală de comunicări științifice a Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, din 29 martie 2013, cu tema ”*Continuitate și discontinuitate în dreptul român*”

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile. ”

Dispozițiile art.148 din Constituție, cu incidență asupra problematicii ce face obiectul prezentei analize, au următorul cuprins:

Art.148: [...] „(2) *Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.*

(3) Prevederile alineatelor (1) și (2) se aplică, în mod corespunzător, și pentru aderarea la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene.

(4) Parlamentul, Președintele României, Guvernul și autoritatea judecătorească garantează aducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din actul aderării și din prevederile alineatului (2) [...]”.

Din lecturarea celor trei texte citate se desprind următoarele concluzii:

- tratatele ratificate de Parlament fac parte din dreptul intern; acestea capătă în dreptul intern forța juridică și poziția în ierarhia actelor normative dată de actul de ratificare, cu consecințele corespunzătoare; noțiunea de ”tratată internațional” are un sens larg, aceasta incluzând acte internaționale indiferent de denumirea acestora (tratată, convenție, protocol, cartă, statut, memorandum, etc);

- tratatele în materia drepturilor omului la care România este parte constituie o categorie distinctă: acestea se integrează ”blocului de constituționalitate”, având valoare interpretativă constituțională (în sensul că dispozițiile constituționale trebuie interpretate și aplicate în concordanță cu prevederile tratatelor internaționale la care România este parte) și prioritate de aplicare în caz de neconcordanță cu legile interne, cu excepția situației în care Constituția sau legile interne cuprind dispoziții mai favorabile;

- tratatele constitutive ale Uniunii Europene (precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu) constituie de asemenea o categorie de acte internaționale cu un regim juridic distinct, în sensul că au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne; acestea au o poziție supralegislativă, dar infraconstituțională.

Dispozițiile art.20 și art.148 din Constituție impun instanțelor judecătorești naționale aplicarea în mod prioritar a prevederilor din tratate internaționale (*„pactele și tratatele*

privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte”, respectiv „*tratatele constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu*”) în cazul în care legile interne conțin dispoziții contrare (cu excepția prevăzută la art.20 alin.2 teza finală din Constituție, menită asigurării unei protecții ridicate a drepturilor și libertăților fundamentale).

Cât privește competența Curții Constituționale și obligațiile constituționale de care este ținută în raport de dreptul european, distingem după cum este vorba despre:

- tratatele europene privind drepturile omului;
- tratatele constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu.

Referitor la prima categorie menționată, integrarea „*pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte*” în așa - numitul „*bloc de constituționalitate*”, determină ca acestea să constituie, prin intermediul art.20 din Constituție, norme de referință pentru controlul de constituționalitate. În timp, în jurisprudența Curții Constituționale a României a fost invocat tot mai frecvent art.20 din Constituție, cu precădere prin referire la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și interpretarea dată acestuia în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Curtea Constituțională a României a reținut sub acest aspect în mai multe decizii că „*ratificarea de către România a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, prin Legea nr.30 din 18 mai 1994, a făcut ca această Convenție să facă parte din dreptul intern, situație în care raportarea la oricare dintre textele sale este supusă aceluiași regim cu cel aplicabil raportărilor la dispozițiile Legii fundamentale*”².

Referitor la dreptul Uniunii Europene, așadar la modul de interpretare și aplicare a prevederilor art.148 din Constituție, jurisprudența Curții Constituționale a României a cunoscut o evoluție care conduce la formularea, în esență, a următoarelor concluzii: Constituția este unica normă directă de referință în cadrul controlului de constituționalitate; o normă de drept european poate fi utilizată în cadrul controlului de constituționalitate ca normă interpusă celei directe de referință - ce nu poate fi decât Constituția - , cu respectarea unor condiții (o condiție de ordin obiectiv, ce privește claritatea normei, și una de ordin subiectiv, ce ține de marja de apreciere a relevanței constituționale a normei de drept european). În acest sens, Curtea Constituțională a României reținut că „*folosirea unei norme de drept european în cadrul controlului de constituționalitate ca normă interpusă celei de referință* [n.a

---

²Decizia nr.146/2000, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.566 din 15 noiembrie 2000

Constituția României] implică, în temeiul art.148 alin.(2) și (4) din Constituția României, o condiționalitate cumulativă: pe de o parte, această normă să fie suficient de clară, precisă și neechivocă prin ea însăși sau înțelesul acesteia să fi fost stabilit în mod clar, precis și neechivoc de Curtea de Justiție a Uniunii Europene și, pe de altă parte, norma trebuie să se circumscrie unui anumit nivel de relevanță constituțională, astfel încât conținutul său normativ să susțină posibila încălcare de către legea națională a Constituției - unica normă directă de referință în cadrul controlului de constituționalitate. Într-o atare ipoteză demersul Curții Constituționale este distinct de simpla aplicare și interpretare a legii, competență ce aparține instanțelor judecătorești și autorităților administrative, sau de eventualele chestiuni ce țin de politica legislativă promovată de Parlament sau Guvern, după caz.” Aprecierea relevanței constituționale revine exclusiv Curții Constituționale a României.

O situație aparte prezintă Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, cu privire la care Curtea Constituțională a României a statuat că este, de principiu, aplicabilă în controlul de constituționalitate ”în măsura în care asigură, garantează și dezvoltă prevederile constituționale în materia drepturilor fundamentale, cu alte cuvinte, în măsura în care nivelul lor de protecție este cel puțin la nivelul normelor constituționale în domeniul drepturilor omului.”³ Este de precizat, cât privește temeiul constituțional al invocării Cartei, că acesta este art.148 din Constituție, iar nu art.20, sub acest aspect Curtea Constituțională reținând⁴ următoarele: «în ce privește prevederile art.41 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, referitoare la dreptul la bună administrare, Curtea observă, mai întâi, că acestea pot fi invocate prin prisma art.148, și nu a art.20 din Constituție, cum a indicat autorul excepției, deoarece, potrivit art. 6 alin. (1) din Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată), "Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adaptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor."

---

³ Decizia nr.871 din 25 iunie 2010, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.433 din 28 iunie 2010

⁴ Decizia nr. 12 din 22 ianuarie 2013, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 114 din 28 februarie 2013, în același sens Decizia nr. 967 din 20 noiembrie 2012, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 853 din 18 decembrie 2012

Concluzionând, art.20 din Constituție fundamentează controlul de constituționalitate prin raportare la tratatele europene privind drepturile omului la care România este parte. Exercitând acest control, Curtea Constituțională nu realizează o ”comparație” directă a legii interne cu tratatul/convenția internațională, ci o analiză mijlocită de dispozițiile Constituției interpretată în lumina tratatului.

În temeiul art.148 din Constituție, normele dreptului Uniunii Europene pot constitui instrument de referință pentru controlului de constituționalitate, cu distincțiile prevăzute de textul constituțional, în limitele și la aprecierea Curții Constituționale a României.

2. Există exemple de trimiteri la surse internaționale de drept, precum:

- a) Convenția Europeană a Drepturilor Omului;
- b) Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene
- c) alte instrumente de drept internațional la nivel european;
- d) alte instrumente de drept internațional la nivel internațional?

Având în vedere textele constituționale mai sus citate, și în special prevederile art.20 din Constituție, în fața Curții Constituționale a României sunt invocate în mod frecvent : Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Declarația universală a drepturilor omului, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. Apar de asemenea trimiteri și la alte surse internaționale de drept, de regulă cu incidență în materia drepturilor și a libertăților fundamentale, de cele mai multe ori ca urmare a invocării lor de către autorii sesizărilor adresate Curții, cum ar fi, de exemplu: Carta socială europeană revizuită, adoptată la Strasbourg la 3 mai 1996⁵, Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare⁶. În jurisprudența ultimilor ani apare mai des invocată Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. Abordarea problematicii trimitेरilor la sursele de drept european nu poate fi realizată fără a menționa și trimiterile la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, respectiv a Curții de Justiție a Uniunii Europene.

---

⁵ A se vedea, de exemplu, Decizia nr.5 din 17 ianuarie 2013, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.109 din 25 februarie 2013

⁶ A se vedea, de exemplu, Decizia nr.114 din 20 iulie 1999, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.370 din 3 august 1999

3. Există dispoziții specifice de drept constituțional care să impună o obligație legală în sarcina Curții Constituționale în sensul de a lua în considerare deciziile curților europene de justiție?

Prin prisma distincției realizate la punctul 1, ne vom referi la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și, respectiv, la Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

a) Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Raporturile dintre Curtea Europeană a Drepturilor Omului și curțile constituționale, într-un sens larg, sunt înțelese ca expresie a cooperării pe mai multe niveluri, care funcționează pe baza unor concepte de ordin sistemic precum: unitate, diferență și diversitate, omogenitate și pluralitate, delimitare, interacțiune și implicare⁷. Această viziune⁸, ce are meritul de a evita abordări simpliste de tipul superioritate/subordonare și juxtapunere, în favoarea ideilor de autonomie, respect și capacitate de a acționa în comun⁹, a fost exprimată și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, cu prilejul lucrărilor celui de-al XII-lea Congres al Conferinței Curților Constituționale Europene, președintele Curții Europene a Drepturilor Omului a relevat rolul acestei instanțe de actor în domeniul justiției constituționale europene, precum și faptul că acționează în parteneriat cu instanțele constituționale naționale, ca o cvasi-curte constituțională. Potrivit celor arătate, nu există dubiu că problemele cu privire la care Curtea este chemată să decidă sunt de ordin constituțional, atâta vreme cât privesc drepturi ale cetățenilor europeni. Aceste probleme sunt rezolvate la nivel național, de către curțile constituționale și instanțele naționale. Controlul exercitat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului apare, din această perspectivă, ca un mecanism de siguranță, pentru a rezolva acele probleme care scapă controlului riguros al instanțelor constituționale naționale.¹⁰ Din această perspectivă, judecătorul constituțional și, în general, judecătorul național, apare ca fiind primul însărcinat cu misiune de realizare a protecției drepturilor și libertăților fundamentale iar, sub aspectul raportării la standardele

---

⁷A . Voßkuhle, *The protection of human rights within the european cooperation of Courts*, prezentată la lucrările Comisiei de la Veneția, 9 martie 2013, Veneția, Italia, p.4,

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-JU\(2013\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-JU(2013)001-e)

⁸A . Voßkuhle, idem

⁹A . Voßkuhle, idem

¹⁰L.Wildhaber, *The place of the European Court of Human Rights in the European Constitutional landscape*, <http://www.confcoconsteu.org/reports/rep-xii/Report%20ECHR-EN.pdf>

europene privitoare la aceste drepturi, un "actor" principal al procesului de armonizare legislativă și de integrare a acestor standarde în plan național.

Acest rol este susținut și facilitat de existența unor mecanisme juridice de interconectare între nivelul național și cel internațional de protecție a drepturilor omului, destinate realizării unei apărări eficiente a acestora. În România, ceea ce particularizează dialogul între Curtea Constituțională a României și Curtea Europeană a Drepturilor Omului este fundamentarea mecanismului de colaborare la nivel constituțional, prin reglementarea corelației dintre reglementările naționale și cele internaționale în materia drepturilor omului. Corelația este asigurată prin dispozițiile art.20 din Constituția României, mai sus citat, care stabilesc poziția supralegislativă a tratatelor internaționale a drepturilor omului și valoarea lor interpretativă constituțională.

Aplicând art.20 din Constituție, Curtea Constituțională a României a stabilit atât caracterul obligatoriu al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, cât și interpretarea dată textelor acesteia de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Curtea a reținut în acest sens că *"atât timp cat Romania nu a fost membra a Consiliului Europei si nu a aderat la Convenția Europeana a Drepturilor Omului, interpretarea art. 8 al Convenției, prin deciziile de speță ale Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, nu au avut nici o relevanta pentru legislația și jurisprudența româna, după intrarea României în Consiliul Europei și după aderarea la Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994) datele problemei s-au schimbat fundamental. La aceasta schimbare obliga însăși Constituția României, care în art. 20 alin. (1) precizează că dispozițiile sale, în materia drepturilor și libertăților cetățenilor, vor fi interpretate și aplicate în concordanta cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele si cu celelalte tratate la care România este parte, or, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, începând cu data de 31 mai 1994, a devenit un atare tratat. Mai mult, în alin. (2) al art. 20 din Constituție se consacră principiul priorității normei de drept internațional: "Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care Romania este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale".¹¹*

Ca urmare, de multe ori examenul de constituționalitate al legilor interne s-a realizat în lumina prevederilor constituționale ale art.11 și art.20, prin interpretarea în raport de texte ale Convenției și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Astfel, de exemplu,

---

¹¹ Decizia nr.81/1994, publicată în „Monitorul Oficial al României”, partea I, nr. 14 din 25 ianuarie 1995

Curtea Constituțională a constatat că „art. 20 alin. (1) din Constituție impune interpretarea art.21 privind accesul liber la justiție din Legea fundamentală prin prisma înțelesului dat acestui drept de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa [...] Dacă nu s-ar ajunge la aceasta concluzie, justițiabilul s-ar vedea lipsit de protecția conferită de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, iar dreptul său de acces liber la justiție prevăzut de art. 21 din Legea fundamentală ar fi încălcat. Ca o consecință directă, România ar fi în situația unei părți la Convenție care nu își respectă obligațiile asumate pe planul dreptului internațional public și al dreptului intern, contrar prevederilor art. 11 alin. (1) și (2) și art. 20 alin. (1) din Constituție .”¹²

Dispozițiile art.20 din Constituție determină așadar ca instanța europeană să fie mai mult decât un simplu partener de dialog, jurisprudența acesteia constituind un cadru de referință obligatoriu pentru Curtea Constituțională a României, cu circumstanțierile determinate de rolul și de limitele competenței instanței de contencios constituțional.

b) Curtea de Justiție a Uniunii Europene

Cât privește jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, precizăm mai întâi că România a aderat la Uniunea Europeană în anul 2007, cu o Curte Constituțională înființată în anul 1992, o Constituție adoptată în 1991 și revizuită în anul 2003 pentru asigurarea bazelor constituționale ale aderării. Chiar dacă instanța de jurisdicție constituțională română a putut recepta experiența altor curți constituționale și a altor țări membre ale Uniunii Europene, construirea propriei jurisprudențe și raportări la dreptul Uniunii Europene a fost și este un proces complex. Examinând jurisprudența Curții Constituționale a României în care s-a statuat asupra raporturilor dintre reglementările naționale și cele europene, respectiv dintre instanța constituțională și CJUE, constatăm că aceasta reflectă o atitudine prudentă, de evitare a posibilelor conflicte de jurisdicție, orientată în ultimii ani către ideea de dialog prin intermediul întrebărilor preliminare, dialog care încă nu a fost deschis.

Temeiul constituțional care a fundamentat evoluția acestei jurisprudențe îl constituie art.148 din Constituție, mai sus citat, iar decizia cu precădere relevantă a Curții Constituționale a României, în sensul reflectării evoluției la care ne-am referit, este Decizia nr.668/2011, menționată. În continuarea raționamentului redat¹³, în sensul existenței unei condiționalități cumulative care să susțină utilizarea unei norme de drept european ca normă

---

¹² Decizia nr.233/2011, publicată în „Monitorul Oficial al României”, partea I, nr.340 din 17 mai 2011

¹³ A se vedea Supra, răspunsul la Întrebarea nr.1

interpusă celei de referință, Curtea a mai reținut că *”rămâne la aprecierea Curții Constituționale aplicarea în cadrul controlului de constituționalitate a hotărârilor Curții de Justiție a Uniunii Europene sau formularea de către ea însăși de întrebări preliminare în vederea stabilirii conținutului normei europene. O atare atitudine tine de cooperarea dintre instanța constituțională națională și cea europeană, precum și de dialogul judiciar dintre acestea, fără a se aduce în discuție aspecte ce țin de stabilirea unor ierarhii între aceste instanțe.”*

Mai recent, cu privire la competența de asigurare a interpretării dreptului Uniunii în scopul aplicării unitare la nivelul tuturor statelor membre, Curtea Constituțională a României a subliniat că *”aceasta aparține Curții de Justiție a Uniunii Europene, care, în calitate de autoritate de jurisdicție a Uniunii, în temeiul art. 19 alin. (3) lit. b) din Tratat, hotărăște cu titlu preliminar, la solicitarea instanțelor judecătorești naționale, cu privire la interpretarea dreptului Uniunii sau la validitatea actelor adoptate de instituții. Efectele juridice ale hotărârii preliminare a Curții de Justiție a Uniunii Europene au fost conturate pe cale jurisprudențială. Astfel, Curtea de la Luxemburg a statuat că o asemenea hotărâre, purtând asupra interpretării sau a validității unui act al Uniunii Europene, este obligatorie pentru organul de jurisdicție care a formulat acțiunea în pronunțarea unei hotărâri preliminare, iar interpretarea, făcând corp comun cu dispozițiile europene pe care le interpretează, este investită cu autoritate și față de celelalte instanțe judecătorești naționale, care nu pot da o interpretare proprie acelor dispoziții. Totodată, efectul hotărârilor preliminare este unul direct, în sensul că resortisanții statelor membre au dreptul să invoce în mod direct normele europene în fața instanțelor naționale și europene și retroactiv, în sensul că interpretarea unei norme de drept a Uniunii Europene în cadrul unei trimeri preliminare lămurește și precizează semnificația și câmpul de aplicare al acesteia, de la intrarea sa în vigoare.”*

Întrucât Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene are un loc distinct în jurisprudența Curții Constituționale a României, menționăm că utilizarea acesteia ca instrument de referință în cadrul controlului de constituționalitate se face în interpretarea și înțelesul dat normelor sale de Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Astfel, de exemplu¹⁴, analizând incidența și condițiile impuse de art.53 din Constituție – *Restrângerea exercițiului unor drepturi sau a unor libertăți*, Curtea Constituțională a României a realizat o interpretare în concordanță cu prevederile Cartei, utilizând jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii

---

¹⁴ Decizia nr.53 din 25 ianuarie 2012, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.234 din 6 aprilie 2012

Europene. Curtea a arătat în acest sens, că formula utilizată de art.52 alin.(1) din Cartă, potrivit căruia "*Orice restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute prin prezenta cartă trebuie să fie prevăzută de lege și să respecte substanța acestor drepturi și libertăți. Prin respectarea principiului proporționalității, pot fi impuse restrângeri numai în cazul în care acestea sunt necesare și numai dacă răspund efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți*" este inspirată din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene în conformitate cu care "*este posibil să se impună restrângeri ale exercițiului drepturilor fundamentale, în special în cadrul unei organizări comune a pieței, cu condiția ca aceste restrângeri să răspundă efectiv unor obiective de interes general urmărite de Comunitate și să nu constituie, în comparație cu scopul urmărit, o intervenție disproporționată și intolerabilă care ar aduce atingere chiar substanței acestor drepturi*" (Hotărârea din 13 aprilie 2000, pronunțată în Cauza C-292/97).

4. Jurisprudența Curții Constituționale este influențată, în practică, de jurisprudența curților europene de justiție?

Având în vedere valoarea jurisprudenței curților europene de justiție, practica instanței române de contencios constituțional este influențată considerabil de aceasta. Revirimente jurisprudențiale ale Curții Constituționale a României sunt întemeiate pe hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului iar, mai recent, ale Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Ne vom referi, exemplificativ, la câteva astfel de situații, structurate pe principii/dispoziții constituționale.

a) Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

■ Calitatea legislației. Principiul securității juridice

Realizând interpretarea și aplicarea dispozițiilor constituționale ale art.1 alin.(3), potrivit cărora "*România este stat de drept [...]*", și ale art.1 alin.(5), potrivit cărora că "*În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie*", în concordanță cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materie, Curtea Constituțională a României a identificat patru criterii care trebuie respectate în activitatea de legiferare, subsumate principiului securității juridice.

Astfel, prin decizia nr.61/2007¹⁵, constatând neconstituționalitatea dispozițiilor art. II alin. (1) și (3) din Legea nr.249/2006 pentru modificarea și completarea Legii nr.393/2004

---

¹⁵Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.116 din 15 februarie 2007

privind Statutul aleșilor locali, Curtea a statuat că «dispozițiile legale examinate, prin modul deficitar de redactare, nu corespund exigențelor de tehnică legislativă specifice normelor juridice. Or, referitor la aceste cerințe, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în mod constant, statuând că "o normă este «previzibilă» numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane - care, la nevoie, poate apela la consultanță de specialitate - să își corecteze conduita" (Cazul Rotaru împotriva României, 2000), iar "[...] cetățeanul trebuie să dispună de informații suficiente asupra normelor juridice aplicabile într-un caz dat și să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea dintr-un act determinat. Pe scurt, legea trebuie să fie, în același timp, accesibilă și previzibilă" (Cazul Sunday Times împotriva Regatului Unit, 1979).» Concluzia Curții Constituționale a fost în sensul că "textele legale examinate nu îndeplinesc cele patru criterii de claritate, precizie, previzibilitate și predictibilitate pentru ca subiectul de drept vizat să își poată conforma conduita, astfel încât să evite consecințele nerespectării lor."

Numeroase alte decizii ale Curții Constituționale a României, multe dintre acestea de admitere a obiecțiilor/excepțiilor de neconstituționale, sunt fundamentate pe jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului în aceeași materie, respectiv Hotărârile pronunțate în cauze precum: *Sunday Times împotriva Regatului Unit, 1979* (a se vedea decizia nr.54/2000¹⁶, decizia nr.189/2006¹⁷, decizia nr.604/2008¹⁸, decizia nr.710/2009¹⁹, decizia nr.838/2009²⁰, decizia nr.1258/2009²¹, decizia nr.1609/2010²², decizia nr.670/2011²³, decizia nr.799/2011²⁴, decizia nr.26/2012²⁵, decizia nr.51/2012²⁶, decizia nr.681/2012²⁷, decizia nr.682/2012²⁸), *Rotaru împotriva României, 2000* (a se vedea, alături de jurisprudența menționată, care cuprinde, în cea mai mare parte, referiri la ambele cauze, și decizia no.189/2006²⁹, decizia nr.604/2008³⁰, decizia nr.783/2009³¹, decizia nr.1/2012³², decizia

---

¹⁶Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.310 din 5 iulie 2000

¹⁷Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.307 din 5 aprilie 2006

¹⁸Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.469 din 25 iunie 2008

¹⁹Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.358 din 28 mai 2009

²⁰Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.461 din 3 iulie 2009

²¹Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.798 din 28 noiembrie 2009

²²Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.70 din 27 ianuarie 2011

²³Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.421 din 16 iunie 2011

²⁴Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.440 din 23 iunie 2011

²⁵Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.116 din 15 februarie 2012

²⁶Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.90 din 3 februarie 2012

²⁷Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.477 din 12 iulie 2012

²⁸Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.473 din 11 iulie 2012

²⁹Publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.307 din 5 aprilie 2006

nr.494/2012³³), *Rekvényi împotriva Ungariei*, 1999, (decizia nr.799/2011³⁴, decizia nr.51/2012³⁵, decizia nr.682/2012³⁶), *Leempoel & S.A. ED. Cine Revue împotriva Belgiei, 2006* și *Wingrove împotriva Marii Britanii, 1996* (ambele în decizia nr.1/2012³⁷).

Se constată că încălcarea exigențelor de claritate, precizie, previzibilitate și predictibilitate a normelor juridice a constituit în sine motiv de neconstituționalitate [reținându-se în acest sens încălcarea art.1 alin.(3) și (5) din Constituție], sau a fost asociată încălcării unor drepturi fundamentale specifice.

Prima situație este întâlnită, de regulă, în cadrul controlului de constituționalitate *a priori*, și în considerarea caracterului abstract al acestui control. Apelăm, pentru exemplificare, la situația deciziilor de admitere a obiecțiilor de neconstituționalitate pronunțate în anul 2012, cu precizarea că în o treime din acestea invocarea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului susține argumentarea referitoare la încălcarea art.1 alin.(5) din Constituția României (un număr de patru decizii din totalul de 11 decizii de admitere a obiecțiilor de neconstituționalitate pronunțate de Curtea Constituțională în anul 2012).

Astfel, prin decizia nr.1/2012³⁸, Curtea Constituțională a reținut că *”de principiu, orice act normativ trebuie să îndeplinească anumite condiții calitative, printre acestea numărându-se previzibilitatea, ceea ce presupune că acesta trebuie să fie suficient de precis și clar pentru a putea fi aplicat; astfel, formularea cu o precizie suficientă a actului normativ permite persoanelor interesate - care pot apela, la nevoie, la sfatul unui specialist - să prevadă într-o măsură rezonabilă, în circumstanțele speței, consecințele care pot rezulta dintr-un act determinat. Desigur, poate să fie dificil să se redacteze legi de o precizie totală și o anumită suplețe poate chiar să se dovedească de dorit, suplețe care nu afectează însă previzibilitatea legii (a se vedea, în acest sens, [...] jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, [...] spre exemplu, Hotărârea din 15 noiembrie 1996, pronunțată în Cauza Cantoni împotriva Franței, paragraful 29, Hotărârea din 25 noiembrie 1996, pronunțată în Cauza Wingrove împotriva Regatului Unit, paragraful 40, Hotărârea din 4 mai 2000, pronunțată în Cauza Rotaru împotriva României paragraful 55, Hotărârea din 9*

---

³⁰Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.469 din 25 iunie 2008

³¹Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.404 din 15 iunie 2009

³²Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.53 din 23 ianuarie 2012

³³Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.407 din 19 iunie 2012

³⁴Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.440 din 23 iunie 2011

³⁵Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.90 din 3 februarie 2012

³⁶Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.473 din 11 iulie 2012

³⁷Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.53 din 23 ianuarie 2012

³⁸Idem

noiembrie 2006, pronunțată în Cauza Leempoel & S.A. ED. Cine Revue împotriva Belgiei, paragraful 59).”

Prin decizia nr.26/2012³⁹, Curtea a statuat că «*existența unor soluții legislative contradictorii și anularea unor dispoziții de lege prin intermediul altor prevederi cuprinse în același act normativ conduce la încălcarea principiului securității raporturilor juridice, ca urmare a lipsei de claritate și previzibilitate a normei. [...] Referitor la același principiu, instanța de la Strasbourg a reținut că "unul dintre elementele fundamentale ale supremației dreptului este principiul securității raporturilor juridice". (Hotărârea din 6 iunie 2005 pronunțată în Cauza Androne împotriva României; Hotărârea din 7 octombrie 2009 pronunțată în Cauza Stanca Popescu împotriva României). Totodată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că, "odată ce Statul adoptă o soluție, aceasta trebuie să fie pusă în aplicare cu claritate și coerență rezonabile pentru a evita pe cât este posibil insecuritatea juridică și incertitudinea pentru subiectele de drept vizate de către măsurile de aplicare a acestei soluții (...)"*. (Hotărârea din 1 decembrie 2005 pronunțată în Cauza Păduraru împotriva României, Hotărârea din 6 decembrie 2007 pronunțată în Cauza Beian împotriva României).»

În decizia nr.51/2012⁴⁰, Curtea Constituțională a reamintit că instanța de la Strasbourg ”*a subliniat importanța asigurării accesibilității și previzibilității legii, inclusiv sub aspectul stabilității acesteia, instituind și o serie de repere pe care legiuitorul trebuie să le aibă în vedere pentru asigurarea acestor exigențe (cauze precum Sunday Times contra Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, 1979, Rekvényi contra Ungariei, 1999, Rotaru împotriva României, 2000, Damman împotriva Elveției, 2005).*”

În decizia nr.681/2012⁴¹ s-a făcut din nou referire la exigențele de accesibilitate și previzibilitate a legii, invocându-se Hotărârea din 24 mai 2007, pronunțată în Cauza Dragotoniou și Militaru-Pidhorni împotriva României, Hotărârea din 29 martie 2000, pronunțată în Cauza Rotaru împotriva României, Hotărârea din 23 septembrie 1998, pronunțată în Cauza Petra împotriva României, Hotărârea din 23 noiembrie 2000, pronunțată în Cauza Ex-Regele Greciei și alții împotriva Greciei, Hotărârea din 8 iulie 2008, pronunțată în Cauza Fener Rum Patrikligi împotriva Turciei, Hotărârea din 26 aprilie 1979, pronunțată în Cauza Sunday Times împotriva Regatului Unit.

---

³⁹Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.116 din 15 februarie 2012

⁴⁰Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.90 din 03 februarie 2012

⁴¹Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.477 din 12 iulie 2012

Cât privește cea de-a doua situație evocată, respectiv asocierea încălcării exigențelor de claritate, precizie, previzibilitate și predictibilitate a normelor juridice cu încălcarea unor drepturi fundamentale specifice, aceasta se constată de regulă în controlul *a posteriori* de constituționalitate, pe calea excepțiilor de neconstituționalitate, un control concret, instrument la îndemâna persoanelor lezate în drepturile și libertățile lor legitime de a obține realizarea acestor drepturi.

Exemplificativ, ne vom referi la această asociere în cazul constatării încălcării liberului acces la justiție. Astfel, potrivit jurisprudenței constante a Curții Constituționale a României, *”principiul accesului liber la justiție [...] implică, între altele, adoptarea de către legiuitor a unor reguli de procedură clare, în care să se prescrie cu precizie condițiile și termenele în care justițiabilii își pot exercita drepturile lor procesuale, inclusiv cele referitoare la căile de atac împotriva hotărârilor pronunțate de instanțele de judecată.”* Lipsa unor astfel de reguli a determinat, de exemplu, constatarea neconstituționalității art.20 alin.(1) din Legea contenciosului administrativ nr.554/2004, potrivit căreia : *“(1) Hotărârea pronunțată în primă instanță poate fi atacată cu recurs, în termen de 15 zile de la pronunțare ori de la comunicare”,* cu motivarea că *”părțile nu au un reper sigur al termenului în care pot să atace cu recurs hotărârea pronunțată de instanța de contencios administrativ în primă instanță, ceea ce face ca accesul lor la justiție pe calea exercitării căii de atac prevăzute de lege să fie incert și aleatoriu, adică limitat”.*(decizia nr.189/2006⁴²) Pentru aceleași considerente, prin decizia nr.647/2006⁴³ s-a constatat neconstituționalitatea prevederilor art.4 alin.(3) din Legea contenciosului administrativ nr.554/2004, potrivit căreia: *„Soluția instanței de contencios administrativ este supusă recursului, care se declară în 48 de ore de la pronunțare ori de la comunicare și se judecă în 3 zile de la înregistrare, cu citarea părților prin publicitate.”* În același sens este și decizia nr.1.609/2010⁴⁴, prin care s-a constatat neconstituționalitatea art.21 alin.(2) teza a doua din Legea contenciosului administrativ nr.554/2004.

■ Principiul neretroactivității legii

În legătură cu acest principiu menționăm, exemplificativ, jurisprudența în care, pe baza practicii Curții Europene a Drepturilor Omului, Curtea Constituțională a statuat că principiul retroactivității legii penale mai favorabile se aplică și în cazul legii

---

⁴²Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.307 din 5 aprilie 2006

⁴³Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.921 din 14 noiembrie 2006

⁴⁴Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 70 din 27 ianuarie 2011

contravenționale. Aceasta în condițiile în care dispozițiile constituționale de la acea dată nu prevedeau o astfel de regulă.

Astfel, prin decizia nr.318/2003⁴⁵, Curtea a statuat că *«prevederile constituționale ale art. 15 alin.(2), conform cărora "Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile", trebuie interpretate, în lumina art. 20 alin.(1) din Constituție, în acord cu Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. [...] Din perspectiva convențională, Curtea Constituțională observă că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat ca nimic nu împiedică statele să-și îndeplinească rolul lor de gardieni ai interesului public, prin stabilirea sau menținerea unei distincții între diferitele tipuri de infracțiuni. În principiu, Convenția nu se opune tendinței de "dezincriminare" existente în statele membre ale Consiliului Europei. Cu toate acestea, așa cum s-a arătat în Hotărârea din 21 februarie 1994, în cauza Ozturk împotriva Germaniei, aceste fapte intră sub incidența art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. [...], prevederile acestui articol garantează oricărui "acuzat" dreptul la un proces echitabil, indiferent de calificarea faptei în dreptul intern.»*

Valorificând această decizie și, implicit, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului pe care ea a încorporat-o, art.15 a primit o nouă redactare la revizuirea Constituției din anul 2003, în prezent acesta consacrand principiul neretroactivității legii cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.

■ Principiul egalității în drepturi

Interpretând dispozițiile art.16 alin.(1) din Constituție, potrivit cărora *”cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”* în corelație cu prevederile art.4 referitoare la criteriile ale nediscriminării, iar, în baza art.20 din Constituție, în corelație cu prevederile art.14 din Convenția pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale privind interzicerea discriminării, Curtea Constituțională a stabilit că *”principiul egalității în fața legii presupune un tratament juridic egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite; iar un tratament diferit nu poate fi doar expresia aprecierii exclusive a legiuitorului, ci trebuie să se justifice în mod rațional și obiectiv”*⁴⁶ Curtea a reținut, de asemenea, că *”principiul egalității în drepturi, pe de o parte, înseamnă reglementare unitară și tratament nediscriminatoriu pentru situații identice iar, pe de altă*

⁴⁵ Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 697 din 6 octombrie 2003

⁴⁶ De exemplu, Decizia nr.513/2006, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 598 din 11 iulie 2006

*parte, presupune un drept de diferențiere.”⁴⁷ În alți termeni, ”principiul egalității nu interzice reguli specifice, în cazul unei diferențe de situații. Egalitatea formală ar conduce la aceeași regulă, în ciuda diferenței de situații. De aceea inegalitatea reală, care rezultă din această diferență, poate justifica reguli distincte, în funcție de scopul legii care le conține. Tocmai de aceea principiul egalității conduce la sublinierea unui drept fundamental, dreptul la diferență, iar în măsura în care egalitatea nu este naturală, faptul de a o impune ar însemna instituirea unei discriminări.”⁴⁸ Un număr mare de decizii de admitere a excepțiilor de neconstituționalitate invocă în acest sens Hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Marckx împotriva Belgiei*, 1979 (decizia nr.81/1998⁴⁹, decizia nr.148/2001⁵⁰, decizia nr.86/2003⁵¹, decizia nr.89/2003⁵², decizia nr.217/2003⁵³, decizia nr.342/2003⁵⁴, decizia nr.100/2004⁵⁵, decizia nr.969/2007⁵⁶, decizia nr.599/2009⁵⁷, decizia nr.1354/2010⁵⁸, decizia nr.573/2011⁵⁹, decizia nr.1470/2011⁶⁰, decizia nr.1483/2011⁶¹, decizia nr.1615/2011⁶²).*

Raportându-ne la drepturile care au format obiectul examinării Curții Constituționale din perspectiva principiului egalității, și fără a face abstracție de bogata jurisprudență creată, de exemplu, în legătură cu liberul acces la justiție⁶³, dreptul de proprietate⁶⁴ sau drepturile sociale⁶⁵, vom evoca drept caz de referință o decizie în care Curtea Constituțională a

---

⁴⁷De exemplu, Decizia nr.1092/2008, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.712 din 20 octombrie 2008

⁴⁸Decizia nr.107/1995, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.85 din 26 aprilie 1996

⁴⁹Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.220 din 16 iunie 1998

⁵⁰Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 592 din 20 septembrie 2001

⁵¹Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.207 din 31 martie 2003

⁵²Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.200 din 27 martie 2003

⁵³Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.425 din 17 iunie 2003

⁵⁴Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.755 din 28 octombrie 2003

⁵⁵Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr..261 din 24 martie 2004

⁵⁶Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.816 din 29 noiembrie 2007

⁵⁷Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.329 din 18 mai 2009

⁵⁸Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.761 din 16 noiembrie 2010

⁵⁹Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.363 din 25 mai 2011

⁶⁰Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.853 din 2 decembrie 2011

⁶¹Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.853 din 2 decembrie 2011

⁶²Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.99 din 8 februarie 2012

⁶³De exemplu, Decizia Plenului Curții Constituționale nr.1/1994, Decizia nr.100/2004, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.261 din 24 martie 2004, Decizia nr.610/2007, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.474 din 16 iulie 2007, Decizia nr.67/2003, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.178 din 21 martie 2003

⁶⁴Decizia nr.177/1998, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.77 din 24 februarie 1999, Decizia nr.165/1999, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.624 din 21 decembrie 1999

⁶⁵Decizia nr.104/1995, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.40 din 26 februarie 1996 sau Decizia nr.1414/2009, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.796 din 23 noiembrie 2009, Decizia nr.277/2006, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.348 din 18 aprilie 2006, Decizia nr.217/2003, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.425 din 17 iunie 2003

menționat în mod expres că își reconsideră jurisprudența în raport de dispozițiile Convenției și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului.

Este vorba despre decizia nr.349/2001⁶⁶, prin care, având a se pronunța asupra art.53 și art.54 din Codul familiei, Curtea Constituțională a reținut următoarele: *«Întrucât, ca urmare a ratificării de către România a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în conformitate cu prevederile art. 11 și 20 din Constituție, această convenție a devenit parte a dreptului intern, se impune ca în examinarea excepției să se aibă în vedere prevederile sale, precum și practica jurisdicțională a Curții Europene a Drepturilor Omului în aplicarea și interpretarea convenției menționate. Având a se pronunța asupra faptului dacă interdicția instituită de o lege națională pentru femeia căsătorită, de a contesta prezumția de paternitate a soțului său cu privire la copilul conceput în timpul căsătoriei, contravine art. 8 mai sus menționat din convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis în sens afirmativ în cazul Kroon și alții împotriva Olandei. În acest sens, prin Hotărârea din 27 octombrie 1994, s-a statuat că "respectul față de viața de familie cere ca realitatea biologică și socială să prevaleze asupra unei prezumții legale care lovește frontal atât faptele stabilite cât și dorințele persoanelor în cauză, fără a aduce beneficii reale cuiva. De aici, chiar având în vedere marja de apreciere de care se bucură, Olanda a omis să garanteze petiționarilor respectul față de viața de familie. Pornind de la aceasta, a avut loc o încălcare a art. 8". Față de această interpretare și aplicare a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Curtea Constituțională apreciază că se impune o reconsiderare a jurisprudenței sale cu privire la soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 54 alin. 2 din Codul familiei (Decizia nr. 78 din 13 septembrie 1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 294 din 20 decembrie 1995), urmând să constate că textul în cauză contravine prevederilor art. 16 alin. (1), art. 26, art. 44 alin. (1) și ale art. 45 alin. (1) din Constituție, aspecte în raport cu care excepția de neconstituționalitate a art. 54 alin. 2 din Codul familiei urmează să o considere ca fiind întemeiată. »*

■ Accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil

Dintre numeroasele decizii prin care Curtea Constituțională s-a pronunțat în legătură cu respectarea/nerespectarea, după caz, a liberului acces la justiție, menționăm doar câteva dintre problemele abordate și deciziile pronunțate, pe care le apreciem ca fiind relevante din

---

⁶⁶Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr. 240 din 10 aprilie 2002

perspectiva reconsiderărilor jurisprudențiale pe care valorificarea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului le-a produs.

Astfel, în ceea ce privește *"termenul rezonabil"* al unui proces, valorificarea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului a determinat statuări de principiu ale Curții Constituționale înainte de consacrarea acestei exigențe în Legea fundamentală. Astfel, Curtea a reținut că termenul rezonabil vizează celeritatea procesului, nu necesitatea stabilirii pentru toate căile de atac –inclusiv cele extraordinare –a unor termene pentru exercitarea lor (decizia 73/1996⁶⁷, decizia 96/1996⁶⁸, decizia 208/1997⁶⁹), precum și că „invocata *cerință a termenului rezonabil nu se analizează în abstract, ci se raportează de la caz la caz, în concret, ținându-se seama de o serie de elemente specifice fiecărei pricini-durata procedurii, natura pretențiilor, complexitatea procedurii*” (Decizia nr. 13/1997⁷⁰) În acest sens, pronunțând soluția de constatare a neconstituționalității prevederilor art. 2-7 din Legea nr.105/1997, privind soluționarea obiecțiunilor, contestațiilor și plângerilor împotriva actelor de control sau de impunere întocmite de organele Ministerului Finanțelor, Curtea Constituțională a României a revenit asupra jurisprudenței sale referitoare la constituționalitatea acestor prevederi legale, observând că în motivarea excepțiilor de neconstituționalitate cu privire la acest act normativ nu mai fusese invocată contrarietatea cu prevederile art. 6 par.1 fraza întâi din Convenție, referitoare la cerința *"termenului rezonabil"*. S-a apreciat că cerința ca litigiul să fie soluționat *"într-un termen rezonabil"* interesează nu numai sub aspectul pur "temporal" al procedurii administrativ-jurisdicționale instituite prin art. 2-7 din Legea nr.105/1997 ci, în contextul dispozițiilor art.6 din Convenție, cu privire la dreptul la un *"proces echitabil"*, finalitatea acestei locuțiuni atrage și conotația *"într-o modalitate rezonabilă"*. De aceea, procedura administrativ-jurisdicțională prevăzută la art. 2-7 din Legea nr. 105/1997 a fost apreciată ca fiind în contradicție cu această finalitate. (Decizia nr. 208/2000⁷¹) Pentru a hotărî astfel, Curtea a procedat *"în lumina dispozițiilor constituționale ale art. 11 [...], precum și în lumina prevederilor art.20 alin. (2) din Constituție[...]"*, cu referire la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în care, în legătură cu aplicarea prevederilor art. 6 par. 1 din Convenție, s-a stabilit *«că imperativul soluționării cauzei "într-un termen rezonabil" include dies a quo și durata unor asemenea proceduri prealabile sesizării instanței judecătorești (de exemplu, cazurile "Golder contra*

⁶⁷Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.255 din 22 octombrie 1996

⁶⁸Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.251 din 17 octombrie 1996

⁶⁹Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.302 din 5 octombrie 1997

⁷⁰Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.37 din 6 martie 1997

⁷¹publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.695 din 27 decembrie 2000

Regatului Unit", 1975 și "Vallee contra Frantei", 1994), precum și că "termenul rezonabil" se calculează până la dies ad quem soluționarea finală a cauzei (de exemplu, cazurile "Eckle contra Republicii Federale a Germaniei", 1982 și "Bricmont contra Belgiei", 1986)». Curtea Constituțională a mai reținut și că «În sensul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului nu se consideră ca fiind soluționare finală a cauzei pronunțarea unei hotărâri judecătorești prin care doar se recunoaște existența dreptului (de exemplu, existența dreptului de a fi despăgubit, în cadrul răspunderii civile), fără a se fi stabilit însă și cuantumul concret al sumei de bani (de exemplu, cuantumul despăgubirii), ceea ce ar presupune un proces separat (în acest sens, cazurile "Guincho contra Portugaliei", 1984, și "Silva Pontes contra Portugaliei", 1994). De asemenea, aceeași jurisprudență stabilește ca procedurile pentru punerea în executare a hotărârii judecătorești nu sunt acoperite de garanția "termenului rezonabil" (cazurile "X contra Regatului Unit", 1981 și "Alsterlund contra Suediei", 1988).»

Menționăm și situația în care examinarea problematicii accesului la justiția constituțională, din perspectiva hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului în această materie, a determinat o reconsiderare de esență a jurisprudenței Curții Constituționale, câtă vreme aceasta a privit însăși competența sa și scopul facilitării accesului la justiția constituțională. Astfel, examinând prevederile art.29 alin.(1) din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, potrivit căroră "*Curtea Constituțională decide asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial privind neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare, care are legătură cu soluționarea cauzei în orice fază a litigiului și oricare ar fi obiectul acestuia*", aceasta a constatat că sintagma "*în vigoare*" din cuprinsul dispozițiilor citate este constituțională "*în măsura în care se interpretează în sensul că sunt supuse controlului de constituționalitate și legile sau ordonanțele ori dispozițiile din legi sau din ordonanțe ale căror efecte juridice continuă să se producă și după ieșirea lor din vigoare*"⁷². În considerentele reținute în fundamentarea acestei soluții Curtea a făcut trimitere și la Hotărârea din 23 iunie 1993, pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în *Cauza Ruiz-Mateos împotriva Spaniei*, conchizând, în acord cu aceasta, că "*art. 6 din Convenție va fi aplicabil în cazul jurisdicțiilor constituționale doar atunci când aceste jurisdicții exercită controlul de constituționalitate la sesizarea persoanelor, pentru apărarea drepturilor lor fundamentale, fie pe calea recursului direct, fie pe cale de excepție*". În

---

⁷²Decizia nr.766/2011, publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.549 din 3 august 2011

virtutea rațiunilor expuse, Curtea Constituțională a României a constatat că *«sintagma "în vigoare" - condiție de admisibilitate a excepției de neconstituționalitate, deci o cerință procedurală care împiedică examinarea pe fond a cererii autorului excepției de neconstituționalitate - cade sub incidența sferei de protecție a dreptului la un proces echitabil consacrat de art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, limitând accesul la justiția constituțională.»*

■ Dreptul la apărare

Prin decizia nr.145/2000⁷³, Curtea Constituțională a României și-a reconsiderat, în raport de dispozițiile Convenției și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, o jurisprudență constantă referitoare la dispozițiile procedural penale care interziceau reprezentarea inculpatului în instanță în cazul infracțiunilor pentru care pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea mai mare de un an. Curtea Constituțională a reținut următoarele: *«excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 174 alin.1 lit.a) din Codul de procedură penală, vizând dreptul constituțional la apărare, iar acesta având corespondent în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care, în lumina prevederilor constituționale ale art.11 și 20, face parte din dreptul intern, se impune examinarea excepției de neconstituționalitate și în lumina practicii jurisdicționale a Curții Europene a Drepturilor Omului în aplicarea Convenției. Astfel, cu privire la reprezentarea inculpatului în procesul penal Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat prin mai multe hotărâri, între care figurează cele referitoare la cazurile: "Poitrimol împotriva Franței" (1993), "Lala împotriva Olandei" (1994) și "Pelladoah împotriva Olandei" (1994). În toate aceste cazuri Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că interzicerea dreptului inculpatului de a fi reprezentat de apărătorul sau la judecarea cauzei sale în căile de atac constituie o violare a prevederilor art. 6 pct. 1 și pct. 3 lit. c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale[...]. Curtea constată că soluția adoptată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, [...], este valabilă și în privința dispozițiilor art.174 alin.1 lit.a) din Codul de procedură penală, care nu permit reprezentarea inculpatului la judecarea cauzei în prima instanță ori la rejudecarea acesteia după desființarea hotărârii în căile de atac, în cazul infracțiunilor pentru care pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea mai mare de un an. »* Curtea a admis, prin urmare, excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispoziția "numai dacă pedeapsa prevăzută de lege

---

⁷³Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.665 din 16 decembrie 2000

pentru fapta supusă judecății este amenda sau închisoarea de cel mult un an", prevăzuta la art. 174 alin.1 lit.a) din Codul de procedura penală, este neconstituțională.

■ Dreptul de proprietate

Perioada de după 1991 a fost caracterizată prin adoptarea a numeroase reglementări cu rol de a repara nedreptățile săvârșite în perioada comunistă, problematica legislației privind restituirile de imobile preluate abuziv fiind cunoscută, și punând în continuare probleme în sistemul juridic românesc, astfel cum o demonstrează însăși practica instanței de la Strasbourg. Curtea Constituțională a României a avut de soluționat numeroase excepții de neconstituționalitate formulate cu privire la aceste reglementări, problematica proprietății prilejuind astfel referiri reciproce în cadrul actelor pe care cele două Curți le-au pronunțat în materie.

Dintre numeroasele decizii ale Curții Constituționale, le menționăm pe cele prin care "a pătruns" în dreptul intern jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului prin care s-au interpretat în mod extensiv noțiunile de "bun" și "proprietate", conferindu-li-se astfel un sens specific dreptului internațional al drepturilor omului. Astfel, de exemplu, prin decizia nr.70/2001⁷⁴, Curtea a reținut că *«având în vedere dispozițiile art. 20 alin.(1) din Constituție, [...] prevederile art.41 alin.(1) și (2) din Constituție trebuie interpretate și aplicate în concordanță cu prevederile art. 1 alin. 1 din Primul Protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale:[...] Într-o asemenea interpretare Curtea constată că principiul constituțional al ocrotirii în mod egal a proprietății private trebuie respectat în privința oricăror drepturi patrimoniale, a oricăror "bunuri". Sub acest aspect Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin jurisprudența sa, a interpretat în mod extensiv noțiunile de "bunuri" și "proprietate", conferindu-le acestora un sens specific dreptului internațional al drepturilor omului. Astfel Curtea Europeană a statuat că "noțiunea de «bunuri» (în limba engleză, «possessions», în limba franceză, «biens») din prima teză a art. 1 alin. 1 are un înțeles autonom, independent de clasificarea existentă în dreptul național" (cazul "Ex-Regele și alții împotriva Greciei", 2000). Acest sens "nu este limitat la dreptul de proprietate asupra bunurilor corporale. [...] anumite alte drepturi și interese patrimoniale pot, de asemenea, constitui «drept de proprietate» și deci «bunuri», în sensul acestei dispoziții" (cazul "Beyeler împotriva Italiei", 2000). De asemenea, în speța "Gasus Dossier und FΦrdertechnik GmbH împotriva Olandei", 1996, pentru a se determina incidența prevederilor art. 1, s-a decis că "este deci indiferent dacă dreptul societății comerciale Gasus*

---

⁷⁴Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.236 din 10 mai 2001

[...] este considerat ca fiind un drept de proprietate sau ca o garanție reală". Curtea Europeană a Drepturilor Omului a mai reținut, în cazul "Van Marle și alții împotriva Olandei", 1986, că: "[...] Într-adevăr, clientela se analizează ca o valoare patrimonială, deci ca un bun în sensul primei fraze a art. 1, text care devine aplicabil în speță". Totodată, în cazul "Iatridis împotriva Greciei", 1999 [...] deși reclamantul deține doar un drept de folosință asupra localului, iar imixtiunea autorităților nu reprezintă nici expropriere și nici restrângere a exercițiului dreptului de proprietate, această situație intră totuși sub incidența art. 1 alin. 1 teza întâi". Mai mult, în cazul "Pressos Compania Naviera S.A. și alții împotriva Belgiei", 1995, s-a decis că "dreptul la despăgubiri se naște o dată cu producerea prejudiciului. Un drept de creanță de această natură constituie un «bun» și deci reprezintă un «drept de proprietate» în înțelesul avut în vedere de art.1 alin.1 teza întâi. [...] ». Pe baza considerentelor expuse, Curtea Constituțională a constatat că dispozițiile art. 19 alin. 3 teza finală din Legea nr.85/1992, referitoare la neacordarea dobânzilor, precum și la neactualizarea prețului restituit ca urmare a constatării nulității absolute a contractului de vânzare-cumpărare a locuinței, sunt contrare prevederilor constituționale care consacră dreptul de proprietate.

Sunt de menționat, de asemenea, deciziile prin care Curtea Constituțională a statuat asupra condițiilor în care poate avea loc limitarea exercițiului dreptului de proprietate sau privarea de proprietate pentru ca aceasta să fie conformă prevederilor Constituției. Astfel, fundamentându-și din nou considerentele pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Curtea a reținut că "legiuitorul este competent să stabilească cadrul juridic pentru exercitarea atributelor dreptului de proprietate, în accepțiunea conferită de Constituție, în așa fel încât să nu vină în coliziune cu interesele generale sau cu interesele particulare legitime ale altor subiecte de drept, instituind astfel limitări rezonabile în valorificarea acestuia, ca drept subiectiv garantat." Măsura privativă de proprietate trebuie să aibă un scop legitim iar, în vederea realizării acestuia, măsura respectivă trebuie să păstreze un just echilibru între interesul general al comunității și apărarea drepturilor fundamentale ale individului.⁷⁵ Curtea a mai reținut și că privarea de proprietate impune statului obligația de a despăgubi pe proprietar: "în absența unei compensații reparatorii, art.1 din Protocolul nr.1 n-ar asigura decât o protecție iluzorie și ineficace a dreptului de proprietate". În acest sens este, de exemplu, decizia nr.870/2007⁷⁶, prin care Curtea a constatat că dispozițiile criticate "reglementează un transfer silit de proprietate, care nu respectă prevederile referitoare la

---

⁷⁵Decizia nr.72/2004, publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr.249 din 22 martie 2004

⁷⁶Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr. 701 din 17 octombrie 2007

expropriere consacrate de art.44 alin.(1) și (3) din Constituție și de art.1 din primul Protocol la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. In acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în jurisprudența sa că o privare de proprietate trebuie să fie prevăzută de lege, să urmărească o cauză de utilitate publică, să fie conformă normelor de drept intern și să respecte un raport de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat. Cu privire la indemnizarea titularului dreptului de proprietate pentru privarea de dreptul său, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că, în absența unei compensații reparatorii, art. 1 din Protocolul nr. 1 n-ar asigura decat o protecție iluzorie și ineficace a dreptului de proprietate, în totală contradicție cu dispozițiile Convenției (Cauza „James și alții împotriva Marii Britanii”, 1986). Privarea de proprietate impune, așadar, statului obligația de a despăgubi pe proprietar, pentru că fără plata unei sume rezonabile, raportată la valoarea bunului, măsura constituie o atingere excesivă a dreptului la respectarea bunurilor sale. Imposibilitatea de a obține fie și o despăgubire parțială, dar adecvată în cadrul privării de proprietate constituie o rupere a echilibrului dintre necesitatea protecției dreptului de proprietate și exigențele de ordin general» Față de aceste considerente, și constatând că, în cauză, dispozițiile art. 8 și 14 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.110/2005, care stabileau prețul maxim de vânzare a unor spații medicale în mod diferențiat, pe categorii de localități, iar în privința terenului aferent, a unui preț fix de 1 euro/m² (în limita a 250 m²), Curtea Constituțională a reținut că ”prețurile astfel determinate nu țin seama de valoarea pe piață a bunului. Disproporția vădită dintre cele două valori conduce la calificarea prețului ca fiind nereserios, astfel încât exigențele impuse de normele constituționale și internaționale menționate nu sunt îndeplinite.”

b) Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene

Menționăm ca exemplu situația în care, explicând demersul legiuitorului prin raportare și la jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, Curtea Constituțională a reținut-o pe aceasta între argumentele de natură să susțină reconsiderarea propriei jurisprudențe. Astfel este de exemplu, Decizia nr.1237 din 6 octombrie 2010⁷⁷ prin care, având a statua asupra unei reglementări în materia pensiilor și, în acest cadru, asupra problematicei egalizării vârstei de pensionare între bărbați și femei Curtea Constituțională a României a menționat că ”sunt de reținut considerentele Curții de Justiție a Uniunii Europene în fața unor argumente precum cele vizând rolul femeii în familie [...] Plecând de la principiul asigurării unei

---

⁷⁷ Publicată în ”Monitorul Oficial al României”, partea I, nr.785 din 24 noiembrie 2010

remunerări egale între femei și bărbați, pentru o muncă egală, Curtea de la Luxembourg, prin Decizia din 13 noiembrie 2008, pronunțată în Cauza Comisia Comunităților Europene contra Italiei C-46/07, dar și prin Decizia din 26 martie 2009, pronunțată în Cauza Comisia Comunităților Europene contra Greciei C-559/07, statua că măsurile sociale trebuie să contribuie la asigurarea unei vieți profesionale a femeilor egale cu cea a bărbaților. Impunerea unor vârste de pensionare diferite nu are aptitudinea de a compensa dezavantajele și greutățile pe care le întâmpină femeile în cariera lor profesională din cauza statutului lor social. De asemenea, s-a amintit că preocuparea pentru creșterea copiilor nu trebuie raportată doar la femei, ci și la bărbați și că, din această perspectivă, situația celor două sexe este comparabilă.” Față de aceste considerente, Curtea Constituțională a României a apreciat ”că se impune o schimbare a opticii sale în ceea ce privește problema egalizării vârstei de pensionare între bărbați și femei⁷⁸. Fără a putea să se pronunțe tranșant asupra oportunității sale, totuși, opoziția față de această soluție ar semnifica, în prezent, însăși opunerea unui curent social care are o amploare internațională, la ale cărui standarde România este chemată să se ridice.” Întrucât nu pot fi negate discrepanțele existente încă între condițiile sociale actuale din România și aceste standarde, Curtea Constituțională a considerat că ”soluția adoptată de legiuitor prin Legea privind sistemul unitar de pensii publice în sensul unei creșteri treptate a vârstei de pensionare a femeii pe parcursul a 15 ani este singura în măsură să asigure adecvarea acestei măsuri la realitatea socială și să dea un caracter constituțional normei de lege.”

5. Curtea Constituțională se referă, în mod regulat, în deciziile sale, la jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și/sau a Curții Europene a Drepturilor Omului? Care sunt exemplele cele mai semnificative?

a) Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

Examinând datele care privesc activitatea Curții Constituționale a României, de la înființarea sa⁷⁹, se constată că a pronunțat un număr de 14690 decizii, hotărâri și avize publicate, dintre care un număr de 430 sunt de admitere (neconstituționalitate integrală sau parțială, respectiv cu rezervă de interpretare), structurate pe categorii de atribuții în exercitarea cărora au fost pronunțate, după cum urmează:

---

⁷⁸ Exprimată prin Decizia nr.90 din 10 februarie 2005, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, partea I, nr.245 din 24 martie 2005

⁷⁹ Perioada de referință avută în vedere la elaborarea acestei statistici este până la 31 iulie 2013

- controlul legilor înainte de promulgare: 87, reprezentând 41,63 % din totalul de 209 decizii pronunțate;
- controlul din oficiu asupra inițiativelor de revizuire a Constituției: 3, reprezentând 50% din totalul de 6 decizii pronunțate;
- controlul regulamentelor Parlamentului: 15, reprezentând 42,86% din totalul de 35 decizii pronunțate
- controlul *a posteriori* : 310, reprezentând 2,19 % din totalul de 14 132 decizii pronunțate
- soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice: 9, reprezentând 50% din totalul de 18 decizii pronunțate;
- respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României: 3, reprezentând 1,21% din totalul de 248 decizii pronunțate
- îndeplinirea altor atribuții prevăzute de legea organică a Curții: 3, reprezentând 20,00% din totalul de 15 decizii pronunțate.⁸⁰

Așadar, un număr de 400 din totalul de 430 de decizii de admitere a sesizărilor adresate Curții Constituționale au fost pronunțate urmare soluționării obiecțiilor de neconstituționalitate, excepțiilor de neconstituționalitate ridicate de părți în fața instanțelor de judecată, de instanțe din oficiu sau de Avocatul Poporului, și a realizării controlului de constituționalitate a inițiativelor de revizuire a Constituției.

Am realizat o circumstanțiere a acestor cauze deoarece în cadrul lor sunt invocate, de regulă, critici care privesc nerespectarea drepturilor și a libertăților fundamentale, prilej de referire și la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului care, în multe situații, constituie standardul care a determinat soluția de admitere pronunțată de Curtea Constituțională.

Sub aspectul invocării jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, se constată tendința de creștere a numărului deciziilor în care Curtea Constituțională face trimitere la hotărâri ale instanței de la Strasbourg, a numărului hotărârilor acestei din urmă instanțe la care se face trimitere, precum și a sferei drepturilor fundamentale vizate. O altă tendință este aceea a „pătrunderii” hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului în controlul *a priori* de constituționalitate, deciziile pronunțate de Curtea Constituțională în soluționarea obiecțiilor de neconstituționalitate cuprinzând referiri din ce în ce mai consistente la această jurisprudență, mai ales când sunt în discuție aspecte de tehnică legislativă, cu consecințe în planul respectării principiului securității juridice.

---

⁸⁰Sursa: www.ccr.ro, *Statistici periodice*

Dacă potrivit unui studiu realizat în anul 2005⁸¹, în perioada 1994-2003 Curtea Constituțională și-a fundamentat circa 380 de decizii (dintre cele aproape 3000 pronunțate în această perioadă) pe texte ale Convenției și pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în prezent se apropie de acest număr actele Curții Constituționale pronunțate într-un singur an (față de 9 ani - perioada de referință a studiului). Avem în vedere situația anului 2012, în care Curtea Constituțională a pronunțat un număr total de 1098 de acte.

Este adevărat că și numărul cauzelor soluționate de Curtea Constituțională a cunoscut o creștere semnificativă de-a lungul timpului. În același timp, din momentul (7 octombrie 2010) în care ridicarea unei excepții de neconstituționalitate nu mai are ca efect imediat suspendarea cursului procesului, până la soluționarea excepției, numărul cauzelor a cunoscut o scădere semnificativă. Astfel cum se poate observa din examinarea datelor statistice prezentate, această creștere a numărului de cauze nu a fost determinată, cum s-ar putea crede, de introducerea unor noi atribuții ale Curții Constituționale cu ocazia și după revizuirea Constituției, în anul 2003. Cu sau fără noile atribuții, substanța activității Curții Constituționale a României este dată de soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate, ceea ce relevă rolul acestei Curți în apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale, consolidarea acestuia atât în termeni de volum cât și de substanță. Iar unul dintre factorii care au determinat această evoluție îl constituie receptarea de către Curte, prin mecanismul impus de art.20 din Constituție, a normelor internaționale în materia de referință, cu consecința, în unele cazuri, a îmbogățirii garanțiilor constituționale ale drepturilor și libertăților fundamentale, determinată de interpretarea și aplicarea lor "în concordanță" cu aceste reglementări internaționale.

Unele dintre cele mai semnificative exemple sunt cele care au determinat revirimente jurisprudențiale, pe care le-am menționat deja. Exemplificativ, redăm o situație a celor mai des invocate cauze ale Curții Europene a Drepturilor Omului în jurisprudența Curții Constituționale a României (menționând domeniului în care a purtat controlul de

---

⁸¹ Este vorba despre un proiect inițiat și realizat de Curtea Constituțională a României cu sprijinul Ministerului Regal al Afacerilor Externe al Norvegiei. Acest proiect a constat în editarea unei culegeri de decizii ale Curții Constituționale din perioada 1994-2003, a căror motivare s-a întemeiat pe dispozițiile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, realizarea unei pagini web și înregistrarea unui CD cuprinzând baza de date inclusă în culegerea de decizii arătată, organizarea a patru seminarii regionale (București, Timișoara, Cluj-Napoca, Iași) la care au participat un număr de 176 de judecători de la instanțe din 14 județe ale României, profesori universitari, alți specialiști în drept, precum și efectuarea unui sondaj de opinie printre judecătorii români participanți la aceste seminarii, pe baza unui Chestionar privitor la raporturile dintre hotărârile judecătorești și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului; a se vedea www.ccr.ro *Jurisprudența Curții Constituționale și Convenția Europeană a Drepturilor Omului*

constituționalitate), cu precizarea că nu este o listă exhaustivă nici în ceea ce privește cauzele Curții Europene a Drepturilor Omului invocate în jurisprudența Curții Constituționale a României, nici a deciziilor Curții Constituționale a României în care cauzele menționate au fost invocate. Selecția privește, în principal, deciziile Curții Constituționale de admitere a excepțiilor/obiecțiilor de neconstituționalitate.

Hotărârea Abdulaziz Cabales and Balkandali v. The United Kingdom 1985- Decizia no.1354/2010, Monitorul Oficial al României Nr.761 din 15 noiembrie 2010 (despăgubiri pentru condamnări politice - egalitate, nediscriminare); **Decizia nr.1615/2011**, Monitorul Oficial al României nr.99 din 8 Februarie 2012 (sporuri și alte drepturi ale personalului didactic din învățământ - marja de apreciere a statului în a decide dacă și în ce măsură diferențele între diversele situații similare justifică un tratament juridic diferit);

Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007- Decizia no.874/2010, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010 (diminuarea cheltuielilor bugetare, reducerea cuantumului pensiilor, interes patrimonial, drept de proprietate) **Decizia nr.1360/2010**, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (despăgubiri pentru condamnări politice, drept de proprietate, măsuri cu caracter reparatoriu, obligațiile statului);

Hotărârea Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal, 2000- Decizia nr.691/2007, Monitorul Oficial al României nr.668 din 1 octombrie 2007 (înființarea Companiei Naționale „Loteria Română”, situația bunurilor deținute în proprietate de către Regia Autonomă „Loteria Națională”, condițiile exproprierii, noțiunea de „utilitate publică”)

Hotărârea Amman v Switzerland, 2005- Decizia nr.682/2012, Monitorul Oficial al României nr.473 din 11 iulie 2012 (alegeri parlamentare – accesibilitatea și previzibilitatea legii);

Hotărârea Ana Maria Frimu v. Romania 2012 - Decizia no.297/2012, Monitorul Oficial al României nr.309 din 9 mai 2012 (integrarea pensiilor de serviciu în sistemul general de pensii);

Hotărârea Androne v Romania, 2005 - Decizia no.26/2012, Monitorul Oficial al României nr.116 din 15 februarie 2012 (soluții legislative contradictorii, principiul securității raporturilor juridice);

Hotărârea Anghel vs Romania, 2007- Decizia no.494/2012, Monitorul Oficial al României nr.407 din 19 iunie 2012, **Decizia nr.500/2012**, Monitorul Oficial al României nr.492 din 18 iulie 2012 (regimul juridic al contravențiilor, căi de atac, eliminarea controlului judiciar al hotărârilor pronunțate de judecătorie, acces liber la justiție);

Hotărârea Ashingdane v. United Kingdom,1985 - Decizia nr.417/2004, Monitorul Oficial al României nr.1044 of Noiembrie11, 2004 (răspunderea materială a statului pentru erori judiciare, liber acces la justiție), **Decizia nr.1202/2010**, Monitorul Oficial al României nr.743 din 8 Noiembrie 2010 (taxe de timbru pentru acțiuni în justiție, liber acces la justiție);

Hotărârea Aydin v Turkey, 1997 - Decizia no.62/2007, Monitorul Oficial al României Nr.104 din 12 februarie 2007 (incriminarea faptelor de insultă și calomnie, libertatea de exprimare), **Decizia no.783/2009**, Monitorul Oficial al României Nr.404 din 15 iunie 2009 (eliminarea posibilității criticării pe calea recursului a unei hotărâri judecătorești pe motiv că este contrară legii sau că s-a făcut o greșită aplicare a legii, dreptul la un recurs efectiv);

Hotărârea Balliu v.Albania, 2005 - Decizia nr.1519/2011, Monitorul Oficial al României Nr.67 din 27 ianuarie 2012; (interdicția exercitării profesiei de avocat la instanțele, precum și la parchetele de pe lângă acestea, inclusiv la Direcția Națională Anticorupție, Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, Înalta Curte de Casație și Justiție sau la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, unde soțul avocatului sau ruda ori afinul sau până la gradul al treilea inclusiv îndeplinește funcția de judecător sau procuror, indiferent de secția, direcția, serviciul sau biroul în care își desfășoară activitatea, dreptul la apărare);

Hotărârea Banfield v. the United. Kingdom, 2005 - Decizia nr.873/2010, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010 (măsuri în domeniul pensiilor, pensii speciale pentru magistrați, drept de proprietate);

Hotărârea Bleic v. Croatia, 2004 - Decizia nr.1354/2010, Monitorul Oficial al României nr. 761 din 15 noiembrie 2010 (despăgubiri pentru condamnări cu caracter politic, egalitate, nediscriminare);

Hotărârea Beian v Romania, 2007 - Decizia nr.980/2012, Monitorul Oficial al României nr.57 din 25 ianuarie 2012 (administrarea bunurilor care fac parte din patrimoniul cinematografilei naționale, drept de proprietate, coerență legislativă, securitate juridică); **Decizia nr.19/2013**, Monitorul Oficial al României nr.84 din 7 februarie 2013 (idem)

Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004 - Decizia nr.1360/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010, (menționată, a se vedea și

Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007), Decizia nr.1358/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (despăgubiri pentru condamnările cu caracter politic, obligațiile statului)

Hotărârea Beyeler v Italy, 2000 - Decizia nr.1360/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007), Decizia nr.872/2010**, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010 (dreptul la pensie), **Decizia no.874/2010**, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010, (menționată, a se vedea și **Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007), Decizia no.1358/2010**, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea **Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004), Decizia no.1470/2011**, Monitorul Oficial al României nr.853 din 2 decembrie 2011 (securitatea raporturilor juridice, retroactivitatea legii penale mai favorabile);

Hotărârea Bladet Tromso and Stensaas v Norway, 1999 - Decizia nr.134/2000, Monitorul Oficial al României nr.393 din 23 august 2000 (incriminarea faptelor de calomnie, libertatea de exprimare);

Hotărârea Bocancea and Others v Moldova, 2004 - Decizia nr.1615/2011, Monitorul Oficial al României nr.99 din 8 februarie 2012 (menționată, a se vedea **Hotărârea Abdulaziz Cabales and Balkandali v. The United Kingdom 1985**);

Hotărârea Brincat v Italy, 1992 - Decizia nr.293/2002, Monitorul Oficial al României Nr.876 din 4 decembrie 2002 (statutul procurorului, principiul subordonării ierarhice);

Hotărârea Brumărescu v. Romania, 1999 - Decizia no.1470/2011, Monitorul Oficial al României nr.853 din 2 Decembrie 2011 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Beyeler v Italy, 2000**) ;

Hotărârea Bucheň v The Czech Republic, 2002 - Decizia nr.82/2009, Monitorul Oficial al României nr.33 din 16 ianuarie 2009 (modificarea unor acte normative în domeniul pensiilor, drept de proprietate, noțiunea de "bun"), **Decizia no.874/2010**, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007), Decizia no.414/2010**, Monitorul Oficial al României nr.291 din 4 Mai 2010 ;

Hotărârea Burdov v Russia, 2002 - Decizia nr.458/2009, Monitorul Oficial al României nr.256 din 17 aprilie 2009 (executare silită, înlăturarea controlului judecătoresc, neconstituționalitate)

Hotărârea Conka v Belgium, 2002 - Decizia nr.62/2007, Monitorul Oficial al României nr.104 din 12 februarie 2007 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Aydın v Turkey, 1997*), *Decizia nr.783/2009*, Monitorul Oficial al României nr.404 din 15 iunie 2009 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Aydın v Turkey, 1997*)

Hotărârea Constantinescu v Romania, 2000 - Decizia nr.129/2002, Monitorul Oficial al României nr.399 din 11 iunie 2002 (incriminarea faptelor de insultă, libertatea de exprimare);

Hotărârea Dalban v Romania, 2000 - Decizia nr.129/2002, Monitorul Oficial al României nr.399 din 11 iunie 2002, (menționată, a se vedea și *Hotărârea Constantinescu v Romania, 2000*);

Hotărârea Damman împotriva Elveției, 2005 - Decizia nr.799/2011, Monitorul Oficial al României nr.440 din 23 iunie 2011 (revizuirea Constituției, securitate juridică);

Hotărârea Dombo Beheer BV împotriva Olandei, 1993 - Decizia nr.969/2007, Monitorul Oficial al României nr.816 din 29 noiembrie 2007 (principiul egalității armelor, divorț);

Hotărârea Dragotoniu și Militaru-Pidhorni împotriva României, 2007 - Decizia nr.1258/2009, Monitorul Oficial al României No.798 din 23 noiembrie 2009 (reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații, transpunerea unei Directive, accesibilitate, previzibilitate, protecția vieții private);

Hotărârea Dumitru Popescu v Romania, 2007 - Decizia nr.1258/2009, Monitorul Oficial al României No.798 din 23 noiembrie 2009 (menționată, a se vedea *Hotărârea Dragotoniu și Militaru-Pidhorni împotriva României, 2007*);

Hotărârea Engel and Others vs. The Netherlands, 1976 - Decizia nr.1615/2011, Monitorul Oficial al României nr.99 din 8 Februarie 2012, (menționată, a se vedea și *Hotărârea Abdulaziz Cabales and Balkandali v. The United Kingdom 1985*) ;

Hotărârea Eckle v Germany, 1982 - Decizia no.208/2000, Monitorul Oficial al României Nr.695 din 27 decembrie 2000 (soluționarea obiectiunilor, contestațiilor și a plangerilor asupra sumelor constatate și aplicate prin actele de control sau de impunere ale organelor Ministerului Finanțelor, proceduri administrative, proces echitabil, termen rezonabil);

Hotărârea Ernewein and Others v Germany, 2009 - Decizia nr.1360/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010, (menționată, a se vedea și

Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007), Decizia no.1358/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea *Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004*);

Hotărârea Former King of Greece and Others v Greece, 2000 - Decizia no.70/2001, Monitorul Oficial al României nr.236 din 10 mai 2001, (vânzarea de locuinte si spatii cu alta destinatie construite din fondurile statului si din fondurile unitatilor economice sau bugetare de stat, drept de proprietate), **Decizia no.1358/2010**, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea *Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004*), **Decizia no.681/2012**, Monitorul Oficial al României nr.477 din 12 iulie 2012 (reglementare în domeniul educației naționale, accesibilitate, previzibilitate);

Hotărârea Fener Rum Patrikligi contra Turciei - Decizia nr.1470/2011, Monitorul Oficial al României nr.853 din 2 decembrie 2011 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Beyeler v Italy, 2000*), **Decizia nr.681/2012**, Monitorul Oficial al României nr.477 din 12 iulie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Former King of Greece and Others v Greece, 2000*);

Hotărârea Gasus Dosier und Fördertechnik GmbH împotriva Olandei", 1996 Decizia nr.70/2001, Monitorul Oficial al României nr.236 din 10 mai 2001 (menționată, a se vedea *Hotărârea Former King of Greece and Others v Greece, 2000*)

Hotărârea Gaygusuz v Austriei - Decizia nr.1615/2011, Monitorul Oficial al României nr.99 din 8 februarie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Abdulaziz Cabales and Balkandali v. The United Kingdom 1985*)

Hotărârea Georgel și Georgeta Stoicescu împotriva României, 2011 - Decizia no.1/2012, Monitorul Oficial al României nr.53 din 23 ianuarie 2012 (gestionarea problematicei câinilor fără stăpân, accesibilitatea și precizia legii)

Hotărârea Golder vs United Kingdom, 1975 - Decizia nr.670/2011, Monitorul Oficial al României Nr.421 din 16 iunie 2011 (contestarea în justiție a hotărârilor adunărilor generale a asociațiilor de proprietari, previzibilitatea legii);

Hotărârea Handyside contra Regatului Unit, 1976 - Decizia no.54/2000, Monitorul Oficial al României Nr.310 din 5 iulie 2000 (reorganizare persoană juridică; înlăturarea individuală si nejustificata, printr-un act normativ cu putere de lege, de la beneficiul selectării în vederea preluării angajaților unității absorbite de către unitatea absorbanta, restrângerea unui drept, neconstituționalitate)

Hotărârea Hirst v United Kingdom, 2005 - Decizia nr.51/2012, Monitorul Oficial al României Nr.90 din 3 februarie 2012 (organizarea și desfășurarea alegerilor, proces electoral, securitate juridică);

Hotărârea Huber v Switzerland, 1990 - Decizia nr.293/2002, Monitorul Oficial al României nr.876 din 4 decembrie 2002 (menționată, a se vedea *Hotărârea Brincat v Italy, 1992*);

Hotărârea Iatridis împotriva Greciei, 1999 - Decizia nr.70/2001, Monitorul Oficial al României Nr.236 din 10 mai 2001 (menționată, a se vedea **Hotărârea Former King of Greece and Others v Greece, 2000**);

Hotărârea Immobiliare Saffi împotriva Italiei, 1999 - Decizia nr.458/2009, Monitorul Oficial al României Nr.256 din 17 aprilie 2009 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Burdov v Russia, 2002*);

Hotărârea Ioan Pop împotriva României, 2004, Decizia nr.500/2012, Monitorul Oficial al României Nr.492 din 18 iulie 2012 (menționată, a se vedea *Hotărârea Anghel vs România, 2007*);

Hotărârea Iosub Caras împotriva României, 2006- Decizia nr.969/2007, Monitorul Oficial al României Nr.816 din 29 noiembrie 2007 (divorț, obligația statului de a asigura cadrul juridic conform căruia soții să aibă drepturi și obligații egale);

Hotărârea James and Others v United Kingdom, 1986 - Decizia nr.871/2007, Monitorul Oficial al României Nr.701 din 17 octombrie 2007 (cadrul juridic pentru vânzarea spațiilor proprietate privată a statului sau a unităților administrativ-teritoriale care au destinația de cabinete medicale, precum și a spațiilor în care se desfășoară activități conexe actului medical, drept de proprietate) ; **Decizia nr.691/2007**, Monitorul Oficial al României nr.668 din 1 octombrie 2007 (expropriere, compensație reparatorie) ;

Hotărârea Janis Adamsons vs Latvia, - Decizia nr.820/2010, Monitorul Oficial al României nr.420 din 23 iunie 2010 (legea lustrației, condiții);

Hotărârea Jatner v Slovacia - Decizia nr.1360/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010, (menționată, a se vedea și **Hotărârea Akdeejeva v Latvia, 2007**);

Hotărârea Klass and Others v.Germany, 1978 - Decizia no.57/2002, Monitorul Oficial al României nr.182 din 18 martie 2002 (folosirea ca mijloace de proba in procesul penal a înregistrărilor audio si video, protecția vieții private), **Decizia no.1258/2009**, Monitorul

Oficial al României nr.798 din 23 noiembrie 2009 (menționată, a se vedea **Hotărârea Dragotoniu și Militaru-Pidhorni împotriva României, 2007**);

Hotărârea Klaus și Iouri Kiladze contra Georgiei din 2010 - Decizia nr.1360/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007**), Decizia nr.1358/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea **Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004**);

Hotărârea Kjartan Asmundsson contra Islandei, 2004 - Decizia nr.297/2012, Monitorul Oficial al României nr.309 din 9 mai 2012(pensiile consilierilor de conturi; pensii de serviciu, distincții, drepturile decurgând din sistemul de asigurări sociale, drept de proprietate);

Hotărârea Kopecky contra Slovaciei din 2004 - Decizia nr.1360/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007**), Decizia nr.1358/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea **Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004**);

Hotărârea Kokkinakis contra Greciei”, 1993 - Decizia nr.54/2000, Monitorul Oficial al României nr.310 din 5 iulie 2000 (restructurarea Băncii Romane de Comerț Exterior - Bancorex - S.A., dreptul la muncă, restrângere);

Hotărârea Kostovski contra Olandei 1989 - Decizia nr.672/2012, Monitorul Oficial al României nr.559 din 8 august 2012 (accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității, dreptul la un proces echitabil, garanțiile procesuale adecvate pentru a evita arbitrariul și pentru a consolida, astfel, încrederea justițiabilului în actul de justiție);

Hotărârea Lala împotriva Olandei, 1994 - Decizia nr.145/2000, Monitorul Oficial al României nr.665 din 16 decembrie 2000 (interzicerea dreptului inculpatului de a fi reprezentat de apărătorul sau la judecarea cauzei sale în căile de atac, dreptul la un proces echitabil);

Hotărârea Larkos vs Cipru, 1999 - Decizia nr.1615/2011, Monitorul Oficial al României nr.99 din 8 februarie 2012 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Abdulaziz Cabales and Balkandali v. The United Kingdom 1985**);

Hotărârea Lawless împotriva Irlandei, 1961 - Decizia no.874/2010, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007**);

Hotărârea Le Compte, Van Leuven and De Meyere v Belgium, 1981 - Decizia no.168/1999, Monitorul Oficial al României nr.85 din 24 februarie 2000 (libertatea de asociere, forme de asociere, asociații de locatari);

Hotărârea Leempoel & S.A. ED. Cine Revue împotriva Belgiei, 2006 - Decizia nr.1/2012, Monitorul Oficial al României nr.53 din 23 ianuarie 2012 (menționată, a se vedea și ***Hotărârea Georgel și Georgeta Stoicescu împotriva României, 2011***);

Hotărârea Lungoci împotriva României 2006- Decizia nr.500/2012, Monitorul Oficial al României nr.492 din 18 iulie 2012 (menționată, a se vedea și ***Hotărârea Anghel vs Romania, 2007***);

Hotărârea Lutz v Germany, 1987 - Decizia nr.161/1998, Monitorul Oficial al României nr.3 din 11 ianuarie 1999 (noțiunea de "acuzatie în materie penală" include și domeniul contravențional, aceleași garanții procesuale celor învinuiți de săvârșirea unei contravenții ca și celor învinuiți de săvârșirea unei infracțiuni);

Hotărârea Maaouia v France, 2000 - Decizia nr.342/2003, Monitorul Oficial al României nr.755 din 28 octombrie 2003 (regimul străinilor);

Hotărârea Malama împotriva Greciei", 2001 - Decizia nr.691/2007, Monitorul Oficial al României nr.668 din 1 octombrie 2007 (menționată, a se vedea și ***Hotărârea Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal,***);

Hotărârea Maggio și alții împotriva Italiei Decizia no.297/2012, Monitorul Oficial al României nr.309 din 9 mai 2012 (menționată, a se vedea și ***Hotărârea Kjartan Asmundsson contra Islandei, 2004***);

Hotărârea Maszni v Romania, 2006- Decizia no.610/2007, Monitorul Oficial al României nr.474 din 16 iulie 2007 (instanțe militare, egalitate, nediscriminare);

Hotărârea Muller împotriva Austriei - Decizia no.873/2010, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010 (menționată, a se vedea și ***Hotărârea Banfield v. the United. Kingdom, 2005***);

Hotărârea Munoz Diaz împotriva Spaniei, 2009- Decizia nr.297/2012, Monitorul Oficial al României nr.309 din 9 mai 2012 (menționată, a se vedea și ***Hotărârea Ana Maria Frimu v. Romania 2012***);

Hotărârea Marckx vs Belgium, 1979- Un număr foarte mare de decizii, diversitate de domenii, a se vedea și răspunsul la pct.4;

Hotărârea Mellacher și alții împotriva Austriei, 1989 - Decizia no.26/2012, Monitorul Oficial al României nr.116 din 15 februarie 2012 (menționată, a se vedea și

Hotărârea Androne v Romania, 2005), **Decizia no.874/2010**, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007*)

Hotărârea Micu vs Romania, 2011- Decizia no.1519/2011, Monitorul Oficial al României nr.67 din 27 ianuarie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Balliu v.Albania, 2005*);

Hotărârea Moskal contra Poloniei, 2009- Decizia no.873/2010, Monitorul Oficial al României nr.433 din 28 iunie 2010 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Banfield v. the United. Kingdom, 2005*);

Hotărârea Nejdet Şahin și Perihan Şahin împotriva Turciei, 2007- Decizia no.980/2012, Monitorul Oficial al României nr.57 din 25 ianuarie 2012, (menționată, a se vedea și *Hotărârea Beian v Romania, 2007*); **Decizia nr.615/2012**, Monitorul Oficial al României nr .454 din 6 iulie 2012 (securitatea raporturilor juridice, măsuri reparatorii);

Hotărârea Öztürk v Germany, 1984 - Decizia nr.161/1998, Monitorul Oficial al României nr.3 din 11 ianuarie 1999 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Lutz v Germany, 1987*);

Hotărârea Partidul Comuniștilor (Nepeceriști) și Ungureanu v Romania - Decizia no.820/2010, Monitorul Oficial al României nr.420 din 23 iunie 2010 (legea lustrației, condiții);

Hotărârea Păduraru v Romania, 2005 - Decizia nr.26/2012, Monitorul Oficial al României no.116 din 15 februarie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Androne v Romania, 2005*); **Decizia nr.980/2012**, Monitorul Oficial al României nr.57 din 25 Ianuarie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Beian v Romania, 2007*);

Hotărârea Petkov and Others v. Bulgaria, 2009 - Decizia nr.682/2012, Monitorul Oficial al României nr.473 din 11 iulie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Amman v Switzerland, 2005*);

Hotărârea Petra v Romania - Decizia nr.26/2012, Monitorul Oficial al României nr.116 din 15 Februarie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Androne v Romania, 2005*);

Hotărârea Padalevicius contra Lituaniei, 2009, Pincova și Pinc contra Cehiei, 2002- Decizia nr.1358/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea *Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004*);

Hotărârea Platform «Ärzte für das Leben» v Austria, 1985- Decizia nr.199/1999, Monitorul Oficial al României nr.76 din 21 februarie 2000 (desfășurarea adunărilor publice, autorizarea prealabilă, constituționalitate);

Hotărârea Poitrimol v France, 1993- Decizia nr.145/2000, Monitorul Oficial al României nr.665 din 16 decembrie 2000 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Lala împotriva Olandei, 1994*);

Hotărârea Pressos Compania Naviera S.A. and Others v Belgium, 1995 - Decizia nr.70/2001, Monitorul Oficial al României nr.236 din 10 mai 2001 (menționată, a se vedea *Hotărârea Former King of Greece and Others v Greece, 2000*);

Hotărârea Raicu v Romania, 2006 - Decizia nr.923/2009, Monitorul Oficial al României nr.520 din 29 iulie 2009 (restituirea unor bunuri imobile care au aparținut comunităților cetățenilor aparținând minorităților naționale din România);

Hotărârea Rasmussen v. Denmark, 1984 - Decizia nr.1354/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Blečić v. Croatia, 2004*); *Decizia nr.573/2011*, Monitorul Oficial al României nr.363 din 25 mai 2011 (reducerea limitelor de pedeapsă, condiții, nediscriminare, previzibilitatea legii), *Decizia nr.1615/2011*, Monitorul Oficial al României nr.99 din 8 februarie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Abdulaziz Cabales and Balkandali v. The United Kingdom 1985*);

Hotărârea Rassemblement jurassien v Switzerland, 1979 - Decizia nr.199/1999, Monitorul Oficial al României nr.76 din 21 februarie 2000 (organizarea și desfășurarea adunărilor publice);

Hotărârea Rekvényi v Hungary, 1999 - Un număr mare de decizii, domenii diverse, a se vedea și răspunsul la pct.4;

Hotărârea Rotaru v. Romania, 2000 - idem

Hotărârea SC Ruxandra Trading împotriva României, 2007, Ruianu v România, 2003, Hotărârea Sabin Popescu împotriva României, 2004 - Decizia nr.458/2009, Monitorul Oficial al României nr.256 din 17 aprilie 2009 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Burdov v Russia, 2002*);

Hotărârea Schuler-Zraggen contra Elveției, 1993 - Decizia nr.90/2005, Monitorul Oficial al României Nr.245 din 24 martie 2005 (statutul cadrelor militare femei, bărbați, nediscriminare);

Hotărârea Scoppola împotriva Italiei din 2009; Decizia no.1470/2011, Monitorul Oficial al României nr.853 din 2 Decembrie 2011 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Beyeler v Italy, 2000*);

Hotărârea Schiesser v Switzerland, 1979 - Decizia nr.293/2002, Monitorul Oficial al României nr.876 din 4 decembrie 2002 (menționată, a se vedea *Hotărârea Brincat v Italy, 1992*);

Hotărârea Sissanis împotriva României 2007 - Decizia nr.903/2010, Monitorul Oficial al României nr.584 din 17 august 2010 (regimul de deținere a câinilor periculoși și agresivi, claritatea și precizia legii), *Decizia nr.494/2012*, Monitorul Oficial al României nr.407 din 19 iunie 2012 (contravenții, transporturi rutiere, redactarea textului de lege, precizie);

Hotărârea Slavov și alții contra Bulgariei, 2008 - Decizia nr.1358/2010, Monitorul Oficial al României nr.761 din 15 noiembrie 2010 (menționată, a se vedea *Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004*);

Hotărârea Slivenko v Letonia, 2009- Decizia nr.1360/2010, Monitorul Oficial al României Nr.761 din 15 noiembrie, 2010 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007*); *Decizia nr.1358/2010*, Monitorul Oficial al României Nr.761 din 15 noiembrie, 2010 (menționată, a se vedea *Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004*);

Hotărârea Stanca Popescu împotriva României 2009- Decizia nr.26/2012, Monitorul Oficial al României nr.116 din 15 februarie 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Androne v Romania, 2005*), *Decizia nr.1470/2011*, Monitorul Oficial al României Nr.853 din 3 Decembrie 2011 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Beyeler v Italy, 2000*)

Hotărârea Sunday Times v United Kingdom, 1979 - Un număr foarte mare de decizii, domenii diverse, a se vedea și răspunsul la pct.4

Hotărârea Valkov și alții împotriva Bulgariei - Decizia nr.297/2012, Monitorul Oficial al României Nr.309 din 9 mai 2012 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Ana Maria Frimu v. Romania 2012*);

Hotărârea Van der Mussele contra Belgiei, 1983- Decizia no.1360/2010, Monitorul Oficial al României Nr.761 din 15 Noiembrie 2010 (menționată, a se vedea și *Hotărârea Akdejeva v Latvia, 2007*), *Decizia no.1358/2010*, Monitorul Oficial al României Nr.761 din 15 Noiembrie 2010 (menționată, a se vedea *Hotărârea Bergauer and others v.The Czech Republic, 2004*);

Hotărârea Vitan v Romania, 2008 - Decizia nr.1519/2011, Monitorul Oficial al României nr.67 din 27 ianuarie 2012 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Balliu v. Albania, 2005**)

Hotărârea Zdanoka v Latvia, 2006 - Decizia nr.820/2010, Monitorul Oficial al României Nr.420 din 23 iunie 2010 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Janis Adamsons vs Latvia**);

Hotărârea Zvolsky and Zvolska v Republicii Cehe, 2002 - Decizia nr.691/2007, Monitorul Oficial al României nr.668 din 1 Octombrie 2007 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal**);

Hotărârea Wasa Liv Ömsesidigt, Försäkringsbolaget Valands Pensionsstiftelse and a group of approximately 15 000 individuals vs Sweden - Decizia nr.224/2012, Monitorul Oficial al României nr.256 din 18 Aprilie 2012 (obligația de a contribui la fondul asigurărilor sociale de sănătate cu o cotă-parte din veniturile provenind din pensii, drept de proprietate);

Hotărârea Yumak and Sadak v Turkey - Decizia nr.51/2012, Monitorul Oficial al României nr.90 din 3 Februarie, 2012 (menționată, a se vedea și **Hotărârea Hirst v United Kingdom, 2005**).

b) Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene

În multe dintre deciziile pronunțate după anul 2007 (anul aderării României la Uniunea Europeană), Curtea Constituțională a constatat realizarea de către legiuitorul – primar sau delegat a armonizării legislației naționale cu prevederile europene în diverse materii: a azilului (Legea nr.122/2006 privind azilul în România, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 428 din 18 mai 2006)⁸², regimul străinilor⁸³, prevenirea și combaterea criminalității transfrontaliere (Legea nr. 76/2008 privind organizarea și funcționarea Sistemului Național de Date Genetice Judiciare, publicată în Monitorul Oficial al României, nr.289 din 14 aprilie 2008)⁸⁴, a mărcilor (Legea nr. 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 161 din 23

---

⁸² Decizia nr.1033 din 9 octombrie 2008, publicată în "Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 757 din 10 noiembrie 2008, Decizia nr. 631 din 12 mai 2011, publicată în "Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 536 din 29 iulie 2011

⁸³ Decizia nr.432 din 15 aprilie 2010, publicată în "Monitorul Oficial al României", Partea I, nr.361 din 2 iunie 2010

⁸⁴ Decizia nr. 666 din 17 aprilie 2011, publicată în "Monitorul Oficial al României", Partea I, nr.502 din 14 iulie 2011

aprilie 1998)⁸⁵, recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială⁸⁶, medierea⁸⁷, protecția consumatorilor⁸⁸ și altele.

În unele cazuri, considerentele deciziilor pronunțate cuprind o dezvoltare a argumentării în sensul sublinierii obligației și importanței procesului de armonizare, văzut ca justificând adoptarea anumitor acte normative. Astfel, de exemplu, Curtea a reținut că ”în conformitate cu dispozițiile art.148 alin.(4) din Constituție, autoritățile statului român s-au angajat să garanteze ducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din tratatele constitutive ale Uniunii Europene, din reglementările comunitare cu caracter obligatoriu și din actul de aderare. În acest sens, Guvernul este abilitat din punct de vedere constituțional ca, prin mijloacele pe care le are la îndemână, să garanteze îndeplinirea obligațiilor României față de Uniunea Europeană. Astfel, folosirea ordonanțelor de urgență pentru punerea de acord a legislației naționale cu cea comunitară în situația în care era iminentă declanșarea procedurii de *infringement* în fața Curții de Justiție este pe deplin constituțională.”⁸⁹ Chiar dacă o astfel de procedură de *infringement* nu este iminentă, condiții specifice care impun o intervenție legislativă rapidă – cum ar fi evitarea consecințelor negative ce s-ar fi produs asupra concurenței la nivelul Uniunii Europene, respectiv al asigurării protecției imediate a consumatorilor – au fost de asemenea reținute ca justificând adoptarea unei ordonanțe de urgență⁹⁰.

În perioada de după aderare se constată invocarea din ce în ce mai frecventă de către Curtea Constituțională a României a jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene, abordare comună și altor Curți Constituționale și înainte de aderare⁹¹, în scopul de a orienta acțiunea legiuitorului, de a-i explica sau fundamenta demersul. Este vorba despre ceea ce doctrina a numit ”*instrumente interpretative*”, aflate la îndemâna Curților Constituționale și

---

⁸⁵ Decizia nr.688 din 31 mai 2011, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.537 din 29 iulie 2011

⁸⁶ Decizia nr.1.289 din 4 octombrie 2011, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.830 din 23 noiembrie 2011

⁸⁷ Decizia nr.447 din 7 aprilie 2011, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.485 din 08 iulie 2011

⁸⁸ Decizia nr. 1591 din 13 decembrie 2011, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 80 din 01 februarie 2012

⁸⁹ Decizia nr.802 din 19 mai 2009, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.428 din 23 iunie 2009; Decizia nr.1070 din 8 septembrie 2009, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.703 din 20 octombrie 2009

⁹⁰ Decizia nr.450 din 3 mai 2012, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.507 din 24 iulie 2012, în același sens – Decizia nr.1540 din 6 decembrie 2011, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.151 din 7 martie 2012, Decizia nr.802 din 19 mai 2009, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.428 din 23 iunie 2009

⁹¹ D. Piqani, *Constitutional Courts in Central and Eastern Europe and their Attitude towards European Integration*, EJLS, Vol I, Nr.2, <http://www.ejls.eu/2/28UK.pdf>

utilizate pentru a stabili obligația unei interpretări concordante și consecvente a legislației naționale cu dreptul Uniunii Europene.⁹² De exemplu, pronunțându-se asupra unei reglementări privitoare la organizarea și exploatarea jocurilor de noroc⁹³, Curtea a reținut că *”trebuie luată în considerare și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene în domeniul libertății de a presta servicii, prevăzute de art.49 CE. Astfel, prin Hotărârea din 3 iunie 2010, pronunțată în Cauza C-258/08, Ladbrokes Betting & Gaming Ltd, Ladbrokes International Ltd contra Stichting de Nationale Sporttotalisator, Curtea de Justiție a Uniunii Europene și-a reconfirmat jurisprudența potrivit căreia, în domeniul reglementării jocurilor de noroc, statele membre dispun de o marjă foarte largă de acțiune. [...] Statele membre sunt libere să stabilească, potrivit propriei scări de valori, obiectivele politicii lor în materie de jocuri de noroc și, eventual, să definească cu precizie nivelul de protecție urmărit. De asemenea, trebuie ca restricțiile pe care le impun să îndeplinească cerințele care reies din jurisprudența Curții, în special în ceea ce privește proporționalitatea lor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 martie 2007, pronunțată în cauzele conexe C-338/04, C-359/04 și C-360/04, Massimiliano Placanica și alții).”*

Redăm mai jos, cu caracter exemplificativ, o situație a cauzelor Curții de Justiție a Uniunii Europene invocate în jurisprudența Curții Constituționale a României.

C-26/62 Van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration (5 Februarie 1963), **C-28/62 Da Costa and Others v Netherlands Inland Revenue Administration** (27 martie 1963), **C- 29/68 Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH v Hauptzollamt Saarbrücken** (24 iunie 1969) , **C-24/86 Vincent Blaizot v Université de Liège and Others** (2 februarie 1988), **C-263/10 Iulian Nisipeanu împotriva Direcției Generale a Finanțelor Publice Gorj and Others** (7 iulie 2011), **C- 313/05 Maciej Brzeziński v Dyrektor Izby Celnej w Warszawie** (18 ianuarie 2007) - **Decizia no.1039/2012**, Monitorul Oficial al României nr. 61 din 29 Ianuarie 2013 - (constatarea neconstituționalității unor dispoziții legale în măsura în care se interpretează în sensul că nu pot face obiectul revizuirii hotărârile definitive și irevocabile pronunțate de instanțele de recurs, cu încălcarea principiului priorității dreptului Uniunii Europene, atunci când nu evocă fondul cauzei; obligațiile statului decurgând din calitatea de membru al Uniunii Europene);

C-61/65 G. Vaassen-Göbbels v. direction du Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf (30 iunie 1996), **C-17/00 François De Coster v. Collège des bourgmestre et échevins de**

---

⁹² Ibidem, p.8

⁹³ Decizia nr.1344/2011, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.32 din 16 ianuarie 2012

Watermael-Boitsfort (29 Noiembrie 2001)- Decizia no.1166/2009, Monitorul Oficial al României nr.706 din 21 octombrie 2009 (noțiunea de „instanță judecătorească” competentă să i se adreseze cu un recurs preliminar, stabilind în acest sens câteva cerințe specifice de delimitare a acestui concept față de alte noțiuni utilizate ce definesc diferite organisme în dreptul intern al statelor membre);

C-61/79 Amministrazione delle finanze dello Stato v Denavit italiana SRL (27 martie 1980); C-24/86 Vincent Blaizot v Université de Liège and Others (2 Februarie 1988); C-415/93 Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA împotriva Jean-Marc Bosman and Others and Union des associations européennes de football (UEFA) v Jean-Marc Bosman (15 Decembrie 1995), C- 402/09 Ioan Tatu v Statul român prin Ministerul Finanțelor și Economiei and Others (7 aprilie 2011) - Decizia no.668/2011, Monitorul Oficial al României Nr.487 din 8 iulie 2011; **Decizia nr.669/2011**, Monitorul Oficial al României nr.524 din 26 iulie 2011; **Decizia nr.738/2011**, Monitorul Oficial al României nr 524 din 26 iulie 2011; **Decizia nr.903/2011**, Monitorul Oficial al României nr. 673 din 21 septembrie 2011; **Decizia no.921/2011**, Monitorul Oficial al României nr. 673 din 21 septembrie 2011; **Decizia nr.1088/2011**, Monitorul Oficial al României nr. 668 din 21 septembrie 2011 (taxa pe poluare, întrebarea preliminară formulată de instanța de judecată, condițiile formulării unei întrebări preliminare de către Curtea Constituțională);

C-309/99 Wouters and Others (19 februarie 2002)- Decizia nr.393/2012, Monitorul Oficial al României nr.370 din 31 Mai 2012 (*onorariu avocat - avocatul, prin exercitarea profesiei sale, îndeplinește o activitate economică, activitate care constă în oferirea de bunuri sau servicii pe o piață liberă [...]însă, potrivit textului constituțional al art. 45, orice activitate economică se desfășoară "în condițiile legii". În consecință, Curtea a constatat că legiuitorul a apreciat că valoarea onorariului trebuie să fie proporțională cu serviciul prestat, instituind astfel posibilitatea limitării sale în cazul în care nu există un just echilibru între prestația avocațială și onorariul solicitat.*”)

C-11/00 Commission of the European Communities v BCE, (10 iulie 2003), C-15/00 Commission of the European Communities v European Investment Bank (10 iulie 2003) - Decizia nr.859/2011, Monitorul Oficial al României nr. 639 din 7 Septembrie 2011, **Decizia nr.869/2011**, Monitorul Oficial al României nr. 639 din 7 septembrie 2011 [prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție; *obiect juridic special al reglementării criticate ”are în vedere acele relații sociale cu caracter patrimonial în legătură*

directă cu interesele financiare ale Uniunii Europene, astfel cum acestea sunt definite în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene. (...) Prin urmare, în ceea ce privește temeiul constituțional invocat în prezenta cauză referitor la libertatea economică, Curtea constată că acesta urmează a fi înțeles în sensul că nu este absolut, ci condiționat și limitat de respectarea legii și a contractelor de finanțare în care părțile se angajează. Așa fiind, din această perspectivă, legiuitorul român este ținut de necesitatea adoptării în legislația internă a unei reglementări care să răspundă exigențelor minimale instituite în sensul Actului Consiliului din 26 iulie 1995 referitor la adoptarea Convenției privind protecția intereselor financiare ale Comunității Europene (cunoscută și sub numele de Convenția „PIF“), publicat în Jurnalul Oficial al Comunității Europene C 316 din 27 noiembrie 1995, cu cele 3 protocoale adiționale adoptate în baza art. 325 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (ex-articolul 280 din TCE), întrucât Uniunea Europeană și statele membre combat fraudă care afectează interesele sale financiare prin măsuri care se referă la aplicarea dreptului penal intern.];

C-224/01 Gerhard Köbler împotriva Austriei (30 septembrie 2003), C-173/03 Traghetti del Mediterraneo SpA v Italy (13 iunie 2006), C-379/10 Commission v Italy (24 Noiembrie 2011- Decizia nr.2/2012, Monitorul Oficial al României Nr. 131 din 23 februarie 2012 (răspunderea magistraților);

C-340/02 Commission of the European Communities v France, (14 octombrie 2004), **C-126/03 Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany** (18 noiembrie 2004) - **Decizia nr.1636/2009**, Monitorul Oficial al României nr.45 din 20 ianuarie 2010; (transformarea Oficiului Național al Registrului Comerțului din instituție publică cu personalitate juridică într-o structură pe lângă o asociație neguvernamentală - Camera de Comerț și Industrie a României - neconstituționalitate; ”această modificare fundamentală nu poate opera decât în condițiile respectării principiilor constituționale și normelor europene incidente, precum și a jurisprudenței Curții de Justiție a Comunităților Europene, care a condamnat pentru lipsa de transparență o serie de proceduri de atribuire a unor servicii sau lucrări publice de către unele state membre”);

C-338/04 Procese penale v Massimiliano Placanica ([C-338/04](#)), Christian Palazzese (C-359/04) și Angelo Sorricchio (C-360/04) (6 March 2007); C-42/07 Liga Portuguesa de Futebol Profissional and Bwin International Ltd v Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa (8 Septembrie 2009); C-258/08 Ladbrokes Betting & Gaming Ltd și Ladbrokes International Ltd v Stichting de

Nationale Sporttotalisator (3 iunie 2010) - **Decizia nr.1344/2011**, Monitorul Oficial al României nr 32 din 16 ianuarie 2012, **Decizia nr.973/2012**, Monitorul Oficial al României nr. 57 din 25 Ianuarie 2013 (organizarea și exploatarea jocurilor de noroc);

C-402/05 Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council of the European Union and Commission of the European Communities. (3 Septembrie 2008), **C-379/08 ERG and Others** (9 martie 2010) - **Decizia nr.1256/2011**, Monitorul Oficial al României nr. 777 din 3 Noiembrie 2011 (drept de proprietate, strategia națională în domeniul energetic), **Decizia nr.17/2012**, Monitorul Oficial al României nr. 152 din 7 martie 2012 (idem);

C-46/07 Commission of the European Communities v Italy (13 noiembrie 2008), **C-559/07 Commission of the European Communities v Greece** (26 martie 2009) - **Decizia no.1237/2010**, Monitorul Oficial al României nr.785 din 24 noiembrie 2010 (principiului egalității între sexe; dreptul la pensie).

C-489/07 Pia Messner v Stefan Krüger (3 Septembrie 2009) - **Decizia no.1591/2011**, Monitorul Oficial al României nr. 80 din 1 Februarie 2012 (protecția consumatorilor);

C-459/02 Willy Gerekens and Association agricole pour la promotion de la commercialisation laitière Procola v État du grand-duché de Luxembourg (15 iulie 2004); **C-550/09 Criminal proceedings against E and F.** (29 iunie 2010) - **Decizia nr.570/2012**, Monitorul Oficial al României nr 404 din 18 iunie 2012 (*"inclusiunea în sfera de reglementare a ordonanței de urgență criticate a unor imobile ce anterior au intrat sub incidența prevederilor Legii nr.112/1995 creează un climat de instabilitate legislativă, ceea ce în ultimă instanță este de natură să conducă la nesocotirea principiului așteptărilor legitime ale cetățenilor în raport de evoluția reglementarilor legale"*), **Decizia nr.615/2012**, Monitorul Oficial al României nr 454 din 6 iulie 2012 (instituirea unui nou termen pentru exercitarea acțiunii în anularea unor acte juridice de înstrăinare a unor imobile, principiul respectării așteptărilor legitime ale cetățenilor);

C-136/10 Daniel Ionel Obreja v Ministerul Economiei și Finanțelor și Direcția Generală a Finanțelor Publice a județului Mureș (19 iunie 2010)- Decizia nr.1119/2010, Monitorul Oficial al României nr.745 din 8 noiembrie 2010 (taxa pe poluare, competența Curții constituționale versus competența instanțelor judecătorești cât privește aplicarea dreptului Uniunii Europene)

C-310/10 Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești v Ștefan Agafitei and Others (7 iulie 2011) - **Decizia nr.115/2012**, Monitorul Oficial al României nr 230 din 5 aprilie 2012, **Decizia nr.199/2012**, Monitorul Oficial al României nr 317 din 11 mai 2012, **Decizia nr.545/2012**, Monitorul Oficial al României nr.440 din 2 iulie 2012, **Decizia no.768/2012**, Monitorul Oficial al României nr. 795 din 27 noiembrie 2012 (domeniul salarizării personalului plătit din fonduri publice – acesta ține de competența statului membru, și nu a Uniunii, ceea ce înseamnă că acesta nu intră sub incidența reglementărilor Uniunii Europene.)

6. Există exemple de divergențe între deciziile luate de Curtea Constituțională și deciziile curților europene de justiție?

Asemenea divergențe au existat, uneori.

Astfel, una dintre acestea a privit statutul procurorului, în legătură cu competența acestuia de a dispune măsura arestării preventive. În acest sens, prin Decizia nr.28 din 15 februarie 2000⁹⁴, Curtea Constituțională a României a reținut că ”*procurorul corespunde noțiunii de «alt magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare», la care se referă art.5 paragraful 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*”, precum și că „*nu există neconcordanțe între, pe de o parte, prevederile art. 5 paragraful 3 din Convenție și, pe de altă parte, legile interne (Codul de procedură penală și Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească, republicată), spre a se aplica dispozițiile art. 20 alin. (2) din Constituție, potrivit cărora: «Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale»*”.

Dând o interpretare diferită art.5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut, prin Hotărârea din 3 iunie 2003, pronunțată în cauza *Pantea împotriva României*, că „procurorul care a dispus arestarea preventivă a reclamantului nu era un "magistrat", în sensul articolului 5 alineat 3 din Convenție” (par.238-239): ”*Sub acest aspect, Curtea reamintește că, în cauza Vasilescu c. României (hotărârea din 22 mai 1998, Culegerea de hotărâri și decizii 1998-III, p. 1075, § 40, 41) a statuat deja, pe terenul articolului 6 alineatul 1 din Convenție, că în România, procurorii, acționând în calitate de reprezentanți ai Ministerului Public,*

---

⁹⁴ publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.301 din 3 iulie 2000

subordonați, mai întâi, procurorului general, apoi ministrului justiției, nu îndeplinesc condiția de independență în raport cu puterea executivă. Curtea nu identifică nici un motiv care ar conduce la o concluzie diferită în speță, de această dată, pe terenul articolului 5 alineat 3 din Convenție, din moment ce independența față de executiv este inclusă printre garanțiile pe care le presupune noțiunea de "magistrat", în sensul articolului 5 alineat 3 din Convenție (Schiesser, sus-menționată, § 31). Având în vedere cele expuse anterior, Curtea concluzionează că procurorul care a dispus arestarea preventivă a reclamantului nu era un "magistrat", în sensul articolului 5 alineat 3 din Convenție. În consecință, urmează a se verifica dacă legalitatea măsurii arestării preventive a fost supusă controlului judecătoresc și dacă acesta a intervenit "de îndată" ("aussitôt"), în sensul aceleiași dispoziții din Convenție."

Prin Decizia nr.367 din 30 septembrie 2003⁹⁵, Curtea Constituțională a României a statuat, menținându-și jurisprudența, că „procurorul corespunde noțiunii de «alt magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare», la care se referă art.5 paragraful 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”.

Revizuirea Constituției României, în anul 2003, a adus modificarea dispozițiilor constituționale referitoare la libertatea individuală, fiind stabilit, la nivel constituțional, că ”arestarea preventivă se dispune de judecător [...]” (art.23 alin.4 din Constituție).

O altă situație de divergențe jurisprudențiale privește înregistrările audio sau video autorizate de procuror pentru desfășurarea instrucției penale. Prin Decizia nr.21 din 3 februarie 2000⁹⁶, Curtea Constituțională a României a stabilit că dispozițiile art.91¹⁻⁵ din Codul de procedură penală sunt constituționale. Curtea a reținut în acest sens că ”art. 91¹ - 91⁵ din Codul de procedura penala sunt prevăzute suficiente garanții, prin reglementarea în detaliu a justificării emiterii autorizației, a condițiilor și a modalităților de efectuare a înregistrărilor, a consemnării și certificării autenticității convorbirilor înregistrate, a redării integrale a acestora, iar eventuala nerespectare de către organul de urmărire penală a acestor reglementari nu constituie, astfel cum s-a mai arătat anterior, o problema de constituționalitate a textelor legale, ci una de aplicare a lor, ceea ce însuși excede competenței Curții Constituționale, întrucât, potrivit tezei a doua a alin. (3) al art. 2 din Legea nr. 47/1992, republicata, «Curtea Constituțională nu se poate pronunța asupra modului de interpretare și aplicare a legii, ci numai asupra înțelesului său contrar Constituției». Așa fiind, examinarea și soluționarea acestor aspecte sunt de competența exclusivă a instanței de

---

⁹⁵ publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.787 din 7 noiembrie 2003

⁹⁶publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.159 din 17 aprilie 2000

judecată investite cu soluționarea procesului penal. In lumina dispozițiilor art. 11 și 20 din Constituție Curtea constata, de asemenea, ca dispozițiile legale criticate nu încalcă nici prevederile actelor internaționale aplicabile în materie.”

Prin Hotărârea din 26 aprilie 2006, pronunțată în cauza *Dumitru Popescu 2*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că o asemenea concluzia „*este în contradicție, desigur, cu aprecierile Curții enunțate în paragrafele 84 și 85 de mai sus, însă, oricât de regretabilă ar fi această situație, trebuie totuși să reamintim că, în general, nu este de datoria Curții să analizeze erorile de fapt sau de drept pretins comise de o instanță internă (a se vedea, printre altele, Garcia Ruiz împotriva Spaniei [MC], nr. 30.544/96, § 28, CEDO 1999-I; Perez citată mai sus, § 82; Coeme și alții împotriva Belgiei, nr. 32.492/96, 32.547/96, 32.548/96, 33.209/96 și 33.210/96, § 115, CEDO 2000-VII). Acest aspect este valabil și în cazul în care este vorba de o eroare de aplicare sau de interpretare a jurisprudenței Curții de către judecătorul constituțional național” (par.101).*” Prin aceeași decizie, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (par.84) a reținut: „*Rezultă că aceste modificări legislative, pe care trebuie să le remarcăm, sunt mult ulterioare faptelor denunțate de reclamant. Mai mult, trebuie constatat că, în pofida modificărilor aduse CPP prin legile nr. 281/2003 și 356/2006, măsurile de supraveghere în cazul unor potențiale amenințări la adresa siguranței naționale par să poată fi dispuse în prezent și de parchet, conform procedurii prevăzute de art. 13 din Legea nr. 51/1991, prevedere care nu a fost abrogată până în prezent Acest lucru este confirmat de recenta decizie a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 25 din 16 ianuarie 2007, prin care judecătorul constituțional, sesizat de o instanță națională ce susținea tocmai neconstituționalitatea art. 13, motivat de faptul că acesta permitea eludarea garanțiilor prevăzute de CPP în materie de interceptare a comunicațiilor, a invocat caracterul special al Legii nr. 51/1991, pentru a justifica aplicarea sa în cazul unor fapte ulterioare intrării în vigoare a noii proceduri prevăzute de CPP (paragraful 42 de mai sus)*”.

7. Celelalte instanțe naționale iau, de asemenea, în considerare jurisprudența curților europene de justiție ca urmare a faptului că instanța constituțională a luat-o în considerare în deciziile sale?

Din răspunsul de la pct.1, remarcăm faptul că dispozițiile art.20 și art.148 din Constituție conferă instanțelor judecătorești naționale competența de a aplica în mod prioritar prevederi din tratate internaționale („*pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte*”, respectiv „*tratatele constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu*”) în cazul în care legile interne conțin dispoziții contrare (cu excepția prevăzută la art.20 alin.2 teza finală din Constituție, menită asigurării unei protecții ridicate a drepturilor și libertăților fundamentale).

Spre deosebire însă de hotărârile judecătorești, care produc efecte *inter partes litigantes*, deciziile Curții Constituționale sunt obligatorii *erga omnes*, potrivit art.147 alin.(4) din Constituție. Pe cale jurisprudențială, Curtea Constituțională a României a stabilit că respectarea efectului general obligatoriu al deciziilor sale nu înseamnă doar a da eficiență dispozitivului acestora ci și, în egală măsură, considerentelor⁹⁷, respectiv interpretării dată de Curtea Constituțională textelor Constituției, așadar inclusiv prin raportare la normele de drept internațional și jurisprudența instanțelor europene, fundamentată pe dispozițiile art.20 și art.148 din Constituție.

Influența pe care Curtea Constituțională a exercitat-o, din perspectiva analizată, asupra instanțelor judecătorești naționale a fost remarcată îndeosebi cu privire la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. S-a arătat că⁹⁸, „*în deciziile Curții Constituționale s-a receptat pentru prima dată Convenția europeană a drepturilor omului și practica CEDO. Este o realitate de necontestat, de care trebuie să țină cont toate instanțele judecătorești, mai ales că și ele sunt preocupate de aplicarea Convenției europene și a jurisprudenței CEDO.*” Judecătorul constituțional român și-a asumat rolul și autoritatea de a asigura receptarea Convenției și a practicii instanței europene, cu efecte atât în planul reglementării problematicei drepturilor și libertăților fundamentale, cât și al aplicării acestor reglementări de către instanțele naționale. În practica instanței de contencios constituțional pot fi identificate atât

---

⁹⁷De exemplu: Decizia nr.196/2013, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.231 din 22 aprilie 2013, Decizia nr.163/2013, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.190 din 4 aprilie 2013, Decizia nr.102/2013, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.208 din 12 aprilie 2013, Decizia nr.1039/2012, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.61 din 29 ianuarie 2013, Decizia nr.536/2011, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.482 din 7 iulie 2011, Decizia nr.414/2010, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.291 din 4 mai 2010, Decizia nr.415/2010, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr.294 din 5 mai 2010

⁹⁸N. Popa, *Impactul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții Constituționale a României în practica instanțelor judecătorești*, lucrare prezentată la Conferința națională cu tema *Jurisprudența Curții Constituționale a României și Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, Sinaia, 15-16 iunie 2005, volumul Conferinței, pp.38-44

decizii care, în interpretarea textelor constituționale privitoare la drepturile omului dau prioritate dispozițiilor Convenției, când acestea sunt mai favorabile, cât și decizii care se fundamentează, în determinarea conținutului conceptelor constituționale, pe dispozițiile Convenției și interpretarea dată acestora de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Iar dacă – așa cum s-a subliniat – ”*instanța constituțională afirmă că interpretarea Curții Europene privitoare la normele Convenției, astfel cum rezultă din jurisprudența acesteia, se impune [...] și față de ea, a fortiori jurisprudența instanței europene se impune celorlalte autorități publice române, inclusiv instanțelor judecătorești, de la cele de fond și până la nivelul Înaltei Curți de Casație și Justiție [...]*”.⁹⁹

8. Există exemple în care curțile europene de justiție au luat în considerare în deciziile lor jurisprudența curților constituționale naționale?

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut referire, în mai multe rânduri, în hotărârile pronunțate, la decizii ale Curții Constituționale a României, reținând considerente relevante pentru cauzele ce i-au fost deferite.

Astfel, de exemplu, în Hotărârea din 28 octombrie 1999 pronunțată în cauza *Brumărescu împotriva României*, este invocată decizia nr.73/1995 cu privire la constituționalitatea unor prevederi ale Legii pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului¹⁰⁰ (par.39), respectiv considerentele care au fundamentat admiterea obiecției de neconstituționalitate a acelei părți a art.1 alin.1 din lege, care se referă la imobilele trecute în proprietatea statului sau a altor persoane juridice, fără titlu. Sunt de asemenea citate considerentele prin care Curtea se referă la competența Parlamentului de a aprecia, cu prilejul reexaminării legii, cu privire la posibilitatea adoptării unor măsuri de completare a dispozițiilor acesteia privind dreptul persoanelor ale căror locuințe au fost preluate de către stat, fără titlu, și al moștenitorilor acestora - locuințe cu privire la care statul nu a dobândit dreptul de proprietate - de a opta pentru beneficiul aplicării legii, în ipoteza în care vor dori să renunțe la calea incertă, lentă și costisitoare a unei acțiuni în revendicare.

---

⁹⁹ C. Bârsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, Vol I drepturi și libertăți, Ed. All Beck, București, 2005, p. 104

¹⁰⁰ Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.177 din 8 august 1995

În Hotărârea din 3 iunie 2003, pronunțată în cauza *Pantea împotriva României* este invocată decizia nr. 45 din 10 martie 1998 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 504 alin.1 din Codul de procedura penală, ale cărei considerente sunt citate, în extras (par.147). Prin această decizie, statuând că principiul responsabilității statului față de persoanele care au suferit din cauza unei erori judiciare săvârșite în procesele penale trebuie aplicat tuturor victimelor unor asemenea erori, precum și faptul că legislativul nu a pus de acord prevederile art.504 din Codul de procedură penală cu cele ale art.48 alin.(3) din Constituție, și ținând seama că art.504 din Codul de procedură penală instituia numai două cazuri posibile de angajare a răspunderii statului pentru erorile judiciare săvârșite în procesele penale, Curtea Constituțională a statuat că această limitare este neconstituțională față de prevederile art.48 alin.(3) din Constituție, care nu permit o asemenea restrângere. Prin Legea nr.281/2003¹⁰¹ au fost modificate dispozițiile Codului de procedură penală relative la luarea măsurii preventive. De asemenea, art.504 din Codul de procedură penală a fost modificat, lăsând deschisă calea persoanelor private de libertate în mod ilegal să se adreseze instanței de judecată pentru a obține repararea pagubei care le-a fost cauzată prin această măsură.¹⁰²

Aceeași decizie a Curții Constituționale este menționată (*par.18*) în Hotărârea din 24 aprilie 2008, pronunțată în cauza *Vișan împotriva României*¹⁰³, prin care se pun în discuție efectele deciziei Curții Constituționale, în raport de data la care reclamanta a formulat acțiunea în despăgubiri (6 martie 1998), precum și rolul excepției de neconstituționalitate în apărarea drepturilor și libertăților fundamentale. Astfel cum s-a arătat¹⁰⁴ una dintre autoritățile potențial responsabile în această cauză aparține puterii legislative, “din cauza lipsei de preocupare pentru legiferările neconstituționale și pentru întârzierea în legiferarea dreptului la despăgubiri în caz de eroare judiciară”. După cum am precizat mai sus, intervenția legiuitorului român în sensul deciziei nr.45/1998 a Curții Constituționale s-a produs abia în anul 2003. Hotărârea din 10 iunie 2008, pronunțată în cauza *Tase împotriva României* face referire, de asemenea, la decizia nr.45/1998 a Curții Constituționale a României, relevând, practic, aceleași probleme sub aspectul responsabilității autorității legislative, în sensul că

---

¹⁰¹Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr .468 din 01 iulie 2003

¹⁰² *Hotărârile CEDO în cauzele împotriva României, 1994-1999, Analiză, consecințe, autorități potențial responsabile*, Ed Universitară, vol IV, p.1353

¹⁰³Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr .876 din 24 decembrie 2008

¹⁰⁴ *Hotărârile CEDO în cauzele împotriva României, 1994-1999, Analiză, consecințe, autorități potențial responsabile*, Ed Universitară, vol IV, p.1490

“legea română nu prevedea o procedură la dispoziția reclamantului pentru realizarea dreptului la despăgubiri pentru arestarea nelegală, cerută de art.5 par.5 din Convenție”.¹⁰⁵

În Hotărârea din 22 iunie 2004, pronunțată în cauza *Pini și Bertani și Manera și Atripaldi împotriva României*, se menționează (par.104), decizia Curții Constituționale a României nr.308/2002¹⁰⁶ referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.7 alin.(1) lit.a) și alin.(2) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 25/1997 cu privire la regimul juridic al adopției, aprobată cu modificări prin Legea nr. 87/1998, prin care, admitând excepția de neconstituționalitate ridicată în cauză, Curtea a constatat că normele criticate sunt neconstituționale în măsura în care nu prevăd luarea consimțământului oricărei persoane sau al oricărui organism care ar fi abilitat să exercite drepturile părintești, conform art.5 pct.1 lit.a) din Convenția europeană în materia adopției de copii, încheiată la Strasbourg la 24 aprilie 1967, la care România a aderat prin Legea nr.15/1993. Ulterior a fost adoptată Legea nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului¹⁰⁷ și Legea nr.273/2004 privind procedura adopției¹⁰⁸, fiind introduse noi norme de protecție a minorilor și garanții suplimentare în procedurile de adopție¹⁰⁹.

Hotărârea din 27 septembrie 2007, pronunțată în cauza *Cobzaru împotriva României* invocă o cauză de referință a Curții Constituționale a României - decizia nr.486/1997¹¹⁰ prin care s-a stabilit că art.278 din Codul de procedura penală este constituțional numai în măsura în care nu oprește persoana nemulțumită de soluționarea plângerii împotriva măsurilor sau actelor efectuate de procuror ori efectuate pe baza dispozițiilor date de acesta și care nu ajung în fața instanțelor judecătorești să se adreseze justiției în temeiul art.21 din Constituție, ce urmează să se aplice în mod direct. Este o cauză de referință în privința asigurării și garantării liberului acces la justiție și care a determinat, de altfel, modificarea legislației penale în scopul realizării acestui drept.

Hotărârea din 24 noiembrie 2009 pronunțată în cauza *Ieremeiov împotriva României* menționează (par.19) decizia nr.62/2007 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 56 din Legea nr.278/2006 pentru modificarea și completarea Codului penal, precum și pentru modificarea și completarea altor legi, prin care Curtea Constituțională

---

¹⁰⁵Idem, p.1508

¹⁰⁶Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr .78 din 6 februarie 2003

¹⁰⁷Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.557 din 23 iunie 2004

¹⁰⁸Republicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr.259 din 19 aprilie 2012

¹⁰⁹Hotărârile CEDO în cauzele împotriva României, 1994-1999, Analiză, consecințe, autorități potențial responsabile, Ed Universitară, vol I, p.158

¹¹⁰Publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 105 din 6 martie 1998

a constatat ca fiind neconstituțională abrogarea dispozițiilor din Codul penal privind insulta și calomnia.

În Hotărârea din 24 martie 2009, pronunțată în cauza *Tudor Tudor împotriva României* este invocată și Decizia nr.1.055/2008 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.2 alin.(1) lit.i), art. 45 alin. (2) și art. 47 din Legea nr.10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989¹¹¹, prin care Curtea Constituțională a statuat că „*art.47 din Legea nr.10/2001 este neconstituțional, fiind contrar principiului garantării și ocrotirii proprietății astfel cum este consacrat de art. 44 din Constituție, fiind încălcat dreptul de proprietate al dobânditorului de bună-credință în condițiile Legii nr. 112/1995. Astfel, persoanele fizice și persoanele juridice cărora li s-a recunoscut și consolidat prin hotărâre judecătorească irevocabilă dreptul de proprietate asupra unui imobil ce cade sub incidența Legii nr. 10/2001 nu pot fi obligate la restituirea acestora, atâta timp cât această măsură nu are o justificare serioasă, întemeiată pe o cauză de utilitate publică, în sensul art.44 alin.(3) din Constituție.*”

Tot astfel, Hotărârea din 12 octombrie 2010 pronunțată în cauza *Maria Atanasiu și alții împotriva României*¹¹² se referă (par.68-70), la o seamă de decizii ale Curții Constituționale privitoare la Legile nr.112/1995, nr.1/2000, nr.10/2001 și nr.247/2005, cu menționarea expresă a deciziei nr.830/2008¹¹³, prin care s-a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.I pct.60 din titlul I al Legii nr.247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, și s-a constatat că, prin abrogarea sintagmei "*imobilele preluate cu titlu valabil*" din cuprinsul art.29 alin.(1) din Legea nr.10/2001, se încalcă dispozițiile art. 15 alin. (2) și art.16 alin. (1) din Constituție.

Dacă în jurisprudența mai veche a Curții Europene a Drepturilor Omului – din care am oferit câteva exemple - menționarea practicii instanței române de contencios constituțional apare mai mult ca o fixare a cadrului legal al cauzei deferite judecătii, în jurisprudența mai recentă se constată o fundamentare a considerentelor instanței europene pe considerente cuprinse în decizii ale Curții Constituționale a României.

Astfel, de exemplu, prin Hotărârea din 7 februarie 2012, pronunțată în cauza *Ana Maria Frimu împotriva României și alte 4 cereri*¹¹⁴ Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat ca diminuarea pensiilor reclamantelor, deși substanțială, constituia o modalitate de

---

¹¹¹Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr .737 din 30 octombrie 2008

¹¹²Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr .778 din 22 noiembrie 2010

¹¹³Publicată în "Monitorul oficial al României", partea I, nr .559 din 24 iulie 2008

¹¹⁴ publicată în "Monitorul Oficial al României", partea I, nr.870 din 20 decembrie 2012

a integra aceste pensii in sistemul general de pensii prevăzut de Legea nr. 19/2000 pentru a obține echilibrul bugetar si de a corecta disparitățile existente între diferitele sisteme, menționând în mod expres la pct.44 din considerente că ”după exemplul Curții Constituționale, Curtea estimează[ca aceste motive nu ar putea fi considerate nerezonabile sau disproporționate.” Trimiterea făcută este la Decizia nr.871/2010¹¹⁵, prin care Curtea Constituțională a României a constatat constituționalitatea măsurii de transformare a pensiilor de serviciu (zise speciale) în pensii contributive. Suplimentul pecuniar eliminat nu era unul realizat pe bază contributivă, ci era acordat de la bugetul de stat în considerarea statutului categoriilor socio-profesionale respective (militari, polițiști, personal auxiliar de specialitate).

De asemenea, prin Hotărârea din 20 martie 2012 pronunțată în cauza *Ionel Panfile împotriva României*¹¹⁶, instanța europeană a statuat, *expressis verbis*, la pct.21, următoarele: ”În cadrul evaluării interesului public al măsurilor contestate, Curtea [n.a Europeană a Drepturilor Omului] tine seama de raționamentul Curții Constituționale¹¹⁷, care a confirmat ca legiuitorul roman a impus norme noi în privința salariilor din sectorul public în vederea raționalizării cheltuielilor publice, așa cum impunea contextul excepțional al crizei financiare și economice globale (a se vedea supra, paragraful 11). Ținând seama totodată de faptul că această problemă este de competența autorităților naționale, care au legitimitate democratică directă și sunt mai bine situate decât o instanță internațională pentru a evalua necesitățile și condițiile locale, Curtea nu constată niciun motiv să se abată de la constatarea Curții Constituționale, conform căreia măsurile contestate urmăreau un scop legitim de interes public (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Valkov și alți împotriva Bulgariei*, nr. 2.033/04, 19.125/04, 19.475/04, 19.490/04, 19.495/04, 19.497/04, 24.729/04, 171/05 și 2.041/05, 92, 25 octombrie 2011).”

Tot astfel, în Hotărârea din 4 septembrie 2012, pronunțată în cauza *Nastaca Dolca și alții împotriva României*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului Curtea a remarcat faptul că eliminarea art. 5 alin. 1 lit. a) teza I din Legea nr. 221/2009, temeiul juridic al cererii reclamanților, a avut loc ca urmare a unui control de constituționalitate¹¹⁸ obișnuit într-un stat

---

¹¹⁵ publicată în ”Monitorul Oficial al României”, partea I, nr.433 din 28 iunie 2010

¹¹⁶ Publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.315 din 11 mai 2012

¹¹⁷ Este vorba despre Decizia nr.1414/2009, publicată în ”Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr.796 din 23 noiembrie 2009

¹¹⁸ Este vorba despre deciziile nr. 1358 din 21 octombrie 2010 și nr. 1360 din 21 octombrie 2010, publicate în ”Monitorul Oficial al României”, partea I, nr. 761 din 15 noiembrie 2010, prin care Curtea Constituțională a României a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 5 alin. 1 lit. a) teza întâi din Legea nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora, pronunțate în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989, reținând, în esență, că norma criticată creează situații de incoerență și instabilitate, că în domeniul acordării de despăgubiri pentru prejudiciile morale există reglementări paralele și

democratic și nu reprezintă rezultatul unui mecanism extraordinar *ad-hoc* (*mutatis mutandis*, *Slavov și alții c. Bulgariei*, decizia din 2 decembrie 2008, par. 99); ”invalidarea dispoziției în cauză de către Curtea Constituțională a urmărit un obiectiv de interes public, legat de buna administrare a justiției, așa cum rezultă din motivarea Curții Constituționale, care a criticat modul vag de redactare a dispozițiilor legale în cauză și a subliniat necesitatea de a evita coexistența mai multor acte normative referitoare la despăgubiri pentru daunele suferite de persoanele persecutate politic în timpul regimului comunist.”¹¹⁹ Curtea a considerat, de asemenea, că dezvoltarea jurisprudenței instanțelor naționale pentru a aplica decizia Curții Constituționale ce constata neconstituționalitatea dispoziției ce fusese temeiul juridic al acțiunii reclamanților nu este contrară unui bune administrări a justiției (*mutatis mutandis*, *Atanasovski c. Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 14 ianuarie 2010, par. 38).¹²⁰ S-a reiterat și faptul că interpretarea legislației interne revine autorităților naționale, în special instanțelor de judecată, iar dacă reclamanții percep ca o nedreptate faptul că instanțele de judecată au dat curs deciziilor menționate ale Curții Constituționale, o astfel de nedreptate este inerentă oricărei schimbări în soluția juridică ce ar apărea, ca urmare a exercitării unui mecanism de control normal într-un stat democratic. Curtea a reamintit, de asemenea, în acest sens, faptul că și cerințele securității juridice și protecției încrederii legitime a justițiabililor nu consacră un drept legitim la o jurisprudență constantă (*Unédic c. Franței*, par. 71). Aplicarea în speță a soluției reținute în decizia Curții Constituționale din 21 octombrie 2010 nu a pus la îndoială drepturile care au fost dobândite cu caracter definitiv de către reclamanți (*Unédic c. Franței*, par.75 *in fine*). Mai mult, noua situație juridică ce rezultă din decizia Curții Constituționale din 21 octombrie 2010 a fost perfect cunoscută de reclamanți și în întregime previzibilă, atunci când instanțele de judecată s-au pronunțat cu privire la cererea lor în despăgubiri.

Este de subliniat și jurisprudența convergentă a celor două instanțe în legătură cu măsura legislativă a reducerii salariilor bugetarilor. Astfel, Curtea Constituțională a României a statuat în sensul constituționalității reducerii cu 25% a acestor salarii¹²¹. Sesizată cu privire

---

că textul de lege, astfel cum este redactat, este prea vag, încălcând regulile referitoare la precizia și claritatea normei juridice, ”conducând la aplicarea incoerentă a acestuia, instanțele acordând despăgubiri în valoare de până la 600.000 euro, ceea ce reprezintă o aplicare excesivă și nerezonabilă”. Î

¹¹⁹ <http://www.codexnews.com>

¹²⁰ <http://www.hotararicedo.ro/>

¹²¹Decizia nr.874/2010, publicată în ”Monitorul oficial al României”, partea I, nr 433 din 28 iunie 2010 : ”Curtea constată că măsura de diminuare a cuantumului salariului/indemnizației/ soldei cu 25% constituie o

la aceeași problematică, instanța de la Strasbourg, prin Hotărârea din 6 decembrie 2011 pronunțată în cauzele *Felicia Mihăieș împotriva României* (cererea nr. 44232/11) și *Adrian Gavril Senteș împotriva României* (cererea nr. 44605/11), a constatat neîncălcarea de către Statul român a dispozițiilor articolului 1 din Protocolul nr.1 la Convenție, sub aspectul reducerii cu 25% a salariilor, ca urmare a aplicării Legii nr.118/2010 privind unele măsuri necesare în vederea restabilirii echilibrului bugetar. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reamintit că dispozițiile Convenției nu conferă un drept de a primi un salariu într-un anumit quantum (a se vedea Hotărârea din 19 aprilie 2007 pronunțată în cauza *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei*, și *mutatis mutandis*, Hotărârea din 12 octombrie 2004 pronunțată în cauza *Kjartan Ásmundsson c. Islandei*). În continuare, Curtea a reținut că nu este suficient ca un reclamant să invoce existența unei „contestații reale” sau a unei „plângeri credibile”. O creanță poate fi considerată drept o „valoare patrimonială”, în sensul art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenție, numai atunci când are o bază suficientă în dreptul intern, spre exemplu atunci când este confirmată de o jurisprudență bine stabilită a instanțelor (Hotărârea din 28 septembrie 2004, pronunțată în cauza *Kopecky împotriva Slovaciei*). Revine statului, să stabilească ce beneficii trebuie plătite angajaților săi din bugetul de stat. Statul poate dispune introducerea, suspendarea sau încetarea plății unor astfel de beneficii prin modificări legislative corespunzătoare (Hotărârea din 8 noiembrie 2005, pronunțată în cauza *Ketchko c. Ucrainei*). Totuși, atunci când o dispoziție legală este în vigoare și prevede plata anumitor beneficii, iar condițiile stipulate sunt respectate, autoritățile nu pot refuza în mod deliberat plata acestora atâta timp cât dispozițiile legale rămân în vigoare. În mod similar, un reclamant poate invoca o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor sale, în ce privește salariile, atunci când a fost recunoscut printr-o hotărâre judecătorească dreptul la o creanță suficient de bine determinată împotriva statului pentru a fi exigibilă (Hotărârea din 15 iunie 2010, pronunțată în cauza *Mureșanu împotriva României*). Or, nu aceasta este situația din speță, astfel cum considerentele pe care Curtea le-a expus în continuare au relevat.¹²²

Concluzii

Concepția generală care se desprinde din jurisprudența Curții Constituționale a României este aceea de promovare a respectului mutual, fundamentată pe înțelegerea

---

restrângere a exercițiului dreptului constituțional la muncă ce afectează dreptul la salariu, cu respectarea însă a prevederilor art. 53 din Constituție”

¹²²A se vedea rezumat www.jurisprudencedo.ro

fenomenului pluralității de sisteme constituționale existente în Uniunea Europeană, care trebuie să coexiste și să relaționeze în cadrul și în raport de ordinea juridică autonomă pe care aceasta o presupune.

În acest context complex, dialogul judecătorului constituțional cu cel european slujește la dezvoltarea unor standard comune de protecție a drepturilor fundamentale sau la îmbogățirea celor existente, cu efecte în planul activității de legiferare și de aplicare a legii la nivel național.

Astfel cum am relevant invocând decizii mai vechi ale Curții Constituționale, receptarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului prin intermediul acestora a determinat chiar îmbogățirea Legii fundamentale, care a valorificat în anul 2003 această jurisprudență. Poate un demers similar s-ar justifica și la o viitoare revizuire a Constituției, având în vedere tendințele actuale și problemele de neconstituționalitate constatate cel mai frecvent, spre exemplu, în sensul reglementării constituționale exprese a principiului securității juridice.

Cât privește raporturile specifice determinate de aderarea României la Uniunea Europeană, considerăm că în jurisprudența constituțională națională s-a cristalizat o concepție privitoare la: raporturile dintre dreptul național și dreptul Uniunii Europene; competența Curții Constituționale; competența instanțelor judecătorești și a Curții de Justiție a Uniunii Europene în cadrul acestui raport, inclusiv în ceea ce privește posibilitatea de a sesiza Curtea de Justiție a Uniunii Europene cu o întrebare preliminară, cadrul controlului de constituționalitate al normelor de transpunere în dreptul intern a unei reglementări adoptată la nivelul Uniunii Europene și standardele de referință pentru exercitarea acestui control. În coordonatele astfel trasate, instanța constituțională constituie unul dintre factorii principali ai procesului de europenizare a sistemului juridic național, cu respectarea identității constituționale naționale, concluzie demonstrată de numeroasele cauze în care Curtea a statuat asupra obligațiilor autorităților naționale din perspectiva art.148 din Constituție și a modalității de îndeplinire a acestor obligații.

Aspectele relevate demonstrează efortul de identificare a unui limbaj și a unor standarde comune, cu precădere în materia protecției drepturilor omului. Este adevărat că pluralitatea de izvoare în această materie – constituțiile naționale, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, deopotrivă obligatorii, determină un risc de coliziune între instanțele chemate să aplice normele pe care acestea le cuprind. Standardele de protecție a

acestor drepturi tind însă spre uniformizare, inclusiv prin aportul instanțelor chemate să interpreteze normele în cauză și care își invocă reciproc jurisprudența. În plus, acceptarea Cartei sau a Convenției ca sistem de referință pentru exercitarea controlului de constituționalitate – cu distincțiile și particularitățile determinate de sistemele de drept din care provin - potențează dialogul dintre instanțe, pe calea trimiterilor preliminare, fiind o cale de rezolvare a unor asemenea abordări divergente și de ”constituționalizare” la nivel european a materiei drepturilor și libertăților fundamentale.

II. INFLUENȚA RECIPROCĂ A CURȚILOR CONSTITUȚIONALE

PUSKÁS Valentin Zoltán, judecător la Curtea Constituțională

BENKE Károly, magistrat-asistent șef

1. Face Curtea Constituțională trimitere la jurisprudența altor curți constituționale (europene sau non-europene) în deciziile sale?

Anne-Marie Slaughter¹²³ identifică cinci categorii diferite de interacțiune judiciară care au drept rezultat schimbul de idei și cooperarea în cazurile ce implică dreptul național sau internațional, respectiv:

1. Relațiile dintre instanțele naționale și Curtea de Justiție a Uniunii Europene;
2. Interacțiunea dintre instanțele naționale și Curtea Europeană a Drepturilor Omului;
3. Cooperarea judiciară în rezolvarea litigiilor transnaționale – „*judicial comity*”;
4. Influențele constituționale reciproce – „*constitutional cross-fertilization*”;
5. Întâlnirile directe între judecători.

În continuare, se apreciază că interacțiunea dintre instanțele naționale și cele internaționale implică relații pe „verticală”, în timp ce aceea dintre instanțele de peste hotare una pe „orizontală”. În acest ultim caz, de principiu, avem de-a face cu un dialog judiciar formalizat prin deciziile instanțelor sau prin întâlnirile oficiale ale judecătorilor, ca parte a agendei externe a instanței în care aceștia funcționează¹²⁴.

Întrebarea de față vizează schimbul de idei dintre instanțele constituționale la nivel jurisprudențial și influența reciprocă a acestuia asupra modului de acțiune a acestora; așadar, este vorba despre cea de-a patra categorie de interacțiune judiciară dintre cele sus menționată, categorie care presupune o relație pe orizontală între curțile constituționale naționale.

Desigur, și acest schimb de idei își are limitele sale, preluarea precedentului străin fiind determinată de factori precum identitatea constituțională națională, de tradițiile constituționale ale statului, de apartenența sa la sistemul drept romano-germanic sau la cel de *common-law* sau de înțelesul diferit dat unor concepte juridice cu care dreptul național operează.

¹²³ A-M. Slaughter – *Judicial globalization* în *Virginia Journal of International Law* vol.40/2000, p.1104.

¹²⁴ Desigur, există și o parte de dialog judiciar informal, și anume acele întâlniri dintre judecători ce nu sunt cuprinse ca parte a agendei externe a instituției, a se vedea, A-M. Slaughter – *op.cit.*, p.1121 și urm.

De aceea, invocarea precedentului constituțional străin în jurisprudența Curții Constituționale a României s-a realizat, de cele mai multe ori, în contextul examinării problematicii drepturilor și libertăților fundamentale¹²⁵, întrucât acestea, deși pot avea o sferă de cuprindere diferită de la stat la stat, permit cel mai bine, într-un context istoric dat, acel „*constitutional cross-fertilization*” de care amintea Anne-Marie Slaughter. Totuși, pe lângă aceasta, se constată că jurisprudența curților constituționale străine a fost invocată și atunci când Curtea Constituțională a analizat probleme instituționale sau cele privind cedarea unor competențe ale statului în favoarea Uniunii Europene.

Astfel, se constată că în 22 de decizii ale Curții Constituționale din România a fost invocată în mod expres jurisprudența altor instanțe constituționale, cele mai multe referiri fiind făcute la decizii ale Tribunalului Constituțional Federal din Germania și ale Curții Constituționale din Ungaria, în număr de 9. Însă, pentru a avea o imagine de ansamblu, trebuie să se țină cont de două criterii, și anume numărul total de decizii, respectiv numărul deciziilor distincte, nerepetitive, ale instanțelor constituționale străine invocate în jurisprudența Curții Constituționale. În acest sens, redăm tabelul de mai jos:

Nr. crt.	Instanța constituțională	Nr. decizii ale Curții Constituționale a României care citează precedentul străin ¹²⁶	Număr total de decizii străine citate	Număr decizii unice citate
1.	Tribunalul Constituțional Federal din Germania	8	9	8
2.	Curtea Constituțională a Ungariei	5	9	5
3.	Curtea Constituțională a Republicii Cehe	3	4	4
4.	Consiliul Constituțional din Franța	4	4	3
5.	Curtea Constituțională a Letoniei	3	3	2
6.	Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii	2	3	2
7.	Curtea Constituțională a Lituaniei	2	2	2

¹²⁵ T. Toader și M. Safta – *Forme ale dialogului judiciar între curțile constituționale în Dreptul nr.7/2013.*

¹²⁶ Deși în tabel apar la o simplă adunare 30 de decizii în care s-ar fi citat precedentul străin, în realitate, sunt 22 de astfel de decizii, diferența datorându-se faptului că în una și aceeași decizie a Curții Constituționale a României sunt citate decizii ale mai multor curți constituționale străine.

8.	Curtea Constituțională a Austriei	1	1	1
9.	Curtea Constituțională a Bulgariei	1	1	1
10.	Curtea Constituțională a Poloniei	1	1	1
TOTAL			37	29

Sub aspectul dinamicii citării deciziilor străine, se constată că, începând cu anul 2010, citarea deciziilor instanțelor constituționale străine cunoaște o creștere cantitativă, conform tabelului de mai jos:

Nr. crt.	Anul	Nr. decizii ale Curții Constituționale a României care citează precedentul străin	Nr. decizii străine invocate
1.	1995	1	2
2.	1996	1	1
3.	1999	2	2
4.	2001	1	1
5.	2007	2	4
6.	2010	5	13
7.	2011	2	4
8.	2012	5	6
9.	2013 ¹²⁷	3	4
TOTAL		22	37

În cele ce urmează vom prezenta cronologic și cu titlu exhaustiv deciziile Curții Constituționale care au făcut referire la jurisprudența altor curți constituționale în funcție de problematica analizată prin acestea.

1. Principiul egalității între femei și bărbați în privința vârstei de pensionare

Prin Decizia nr.107 din 1 noiembrie 1995¹²⁸, Curtea a constatat constituționalitatea unei dispoziții legale care prevedea vârste diferite de pensionare pentru femei și bărbați. În acest sens, au fost făcute trimiteri la jurisprudența curților constituționale din Austria și Germania, reținându-se următoarele: *„chiar și în situații cum ar fi în Austria, unde jurisdicția constituțională a apreciat că principiul egalității sexelor impune aceeași vârstă de*

¹²⁷ Până la data de 31 august 2013.

¹²⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.85 din 26 aprilie 1995.

pensionare, autoritatea legiuitoare, ținând seama de realitățile socio-profesionale existente, nu a acceptat în prezent acest punct de vedere. În Germania, așa cum rezultă din decizia Tribunalului Constituțional de la Karlsruhe, aflată la dosar, ținându-se seama de aceleași realități socio-profesionale rezultate dintr-o largă anchetă socială, acesta a decis că în stadiul actual se justifică vârste de pensionare diferite (Decizia nr.12.568/1990 a Curții Constituționale a Austriei și Decizia nr.1 din 28 ianuarie 1987 a Tribunalului Constituțional Federal al Germaniei)”.

2. Libertatea de exprimare

Prin Decizia nr.25 din 6 martie 1996¹²⁹, Curtea a constatat că dispozițiile art.238 din Codul penal referitor la infracțiunea de ofensă adusă autorității „*sunt abrogate parțial, conform art.150 alin.(1) din Constituție, rămânând în vigoare numai în măsura în care faptele incriminate se referă la o persoană care îndeplinește o activitate importantă de stat*”. Ulterior, s-a formulat recurs împotriva acestei decizii, recurs pe care Curtea l-a respins prin Decizia nr.140 din 19 noiembrie 1996¹³⁰. Recurenții, în susținerea cererii lor, „*au invocat și Decizia nr.36/1994 a Curții Constituționale a Republicii Ungaria, decizie prin care prevederile art.232 din Legea nr.IV/1978 privind Codul penal au fost considerate neconstituționale. Art.232 din Codul penal al Ungariei se referea la infracțiunea de ofensă adusă onoarei unei persoane oficiale sau unei autorități. Decizia Curții Constituționale a Republicii Ungaria nu poate însă avea semnificația unui argument pentru soluția ce urmează a se pronunța în acest litigiu constituțional, iar considerentele acelei decizii nu pot face obiectul examinării de către Curtea Constituțională a României. Este totuși de observat că și în Decizia Curții Constituționale a Republicii Ungaria se face referire la <<exprimarea unei judecăți de valoare>>, spunându-se că sancționarea unei asemenea exprimări nu constituie o restrângere necesară și proporțională, dar că ar putea fi limitată constituțional prin mijloace de drept penal comunicarea de fapte false, care depășesc cadrul legal al libertății de exprimare*”.

3. Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale

Prin Decizia nr.113 din 20 iulie 1999¹³¹, Curtea a reținut că „*invocarea de către autorii sesizării a unei recente decizii prin care Consiliul Constituțional al Franței a stabilit că în*

---

¹²⁹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.324 din 4 decembrie 1996.

¹³⁰ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.324 din 4 decembrie 1996.

¹³¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.362 din 29 iulie 1999.

conținutul Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare există clauze contrare Constituției Franței nu are relevanță în cauză, [Decizia 99-412 D.C. din 15 iunie 1999 – sn] dată fiind reglementarea cu totul diferită - la nivel constituțional -, existentă în țara noastră cu privire la minoritățile naționale”.

4. Accesul la funcțiile publice

În Decizia nr.203 din 29 noiembrie 1999¹³², pronunțându-se asupra obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.2 lit.f) din Legea privind accesul la propriul dosar și deconspirarea securității ca poliție politică, Curtea a făcut o trimitere generică la Hotărârea Curții Constituționale din Bulgaria nr.10 din 22 septembrie 1997¹³³, pentru a ajunge la concluzia că legislația acestui stat nu reglementează „furnizarea de date, ca informații de interes public, referitoare la persoanele care au avut calitatea de agent sau de colaborator al organelor fostelor servicii secrete sau poliții politice”.

5. Prezumția de nevinovăție - dreptul persoanei de a nu se incrimina

Prin Decizia nr.124 din 26 aprilie 2001¹³⁴, Curtea Constituțională a făcut referire la cazul *Miranda v. Arizona*, prin care „Curtea Supremă federală [a Statelor Unite ale Americii – sn] a stabilit, printre altele, că persoanele au dreptul la apărare pe parcursul întregii etape a actelor premergătoare. Organele statului nu pot folosi declarațiile date de persoane fără respectarea anumitor garanții procesuale, printre care se află și dreptul la apărare prin avocat. În situația în care o persoană nu beneficiază de asistența unui avocat, organele de stat trebuie să dovedească faptul că acea persoană a fost informată anterior oricărei întrebări că are dreptul la asistența unui avocat, astfel încât acea persoană a renunțat la dreptul său la apărare în deplină cunoștință de cauză. Atunci când suspectul solicită să se consulte cu un apărător calificat înainte de a face orice declarație, acestuia nu i se poate pune nici o întrebare. Simplul fapt că suspectul a răspuns la unele întrebări sau că a făcut în mod voluntar unele declarații nu determină concluzia că acesta a renunțat la dreptul său de a

---

¹³² Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.603 din 9 decembrie 1999.

¹³³ Curtea Constituțională a Bulgariei a stabilit că unele dispoziții din Legea accesului la documentele fostei securități a statului referitoare la persoanele care trebuie verificate sub aspectul colaborării cu securitatea sunt neconstituționale.

¹³⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.466 din 15 august 2001.

nu răspunde la întrebările ulterioare. El poate decide în orice moment să se consulte cu un avocat și numai după aceea să continue să răspundă”¹³⁵.

De asemenea, în Decizia nr.334 din 3 aprilie 2007¹³⁶, Curtea a făcut referire, cu privire la dreptul persoanei de a nu se incrimina, la decizia Curții Supreme a Statelor Unite ale Americii, în *Cauza Miranda v. Arizona* din 1966, reținând că „înainte de interogatoriu trebuie să i se aducă acuzatului la cunoștință faptul că beneficiază de dreptul la tăcere, că orice declarație a sa poate fi folosită împotriva lui și că are dreptul să fie asistat de un avocat, iar dacă nu are suficiente resurse materiale va fi numit un avocat din oficiu spre a-l reprezenta. Prin aceste garanții procedurale se asigură în mod efectiv dreptul acuzatului de a nu se acuza”. Curtea a invocat și cauza *Dickerson v. Statelor Unite* din 2000 a aceleiași instanțe, prin care Curtea supremă „a reafirmat acest principiu - dreptul la tăcere - ca fiind unul de natură constituțională, chiar dacă nu este în mod expres prevăzut în Constituție”.

6. Libertatea individuală – mandatul european de arestare

În Decizia nr.1127 din 27 noiembrie 2007¹³⁷, referitoare la problematica mandatului european de arestare, Curtea Constituțională a României a menționat decizia Tribunalului Constituțional din Polonia din 27 aprilie 2005, „prin care s-a statuat că art.607 paragraful 1 din Codul de procedură penală care permitea predarea unui cetățean polonez către un alt stat membru al Uniunii Europene în baza unui mandat european de arestare încalcă art.55 alin.(1) din Legea fundamentală a Poloniei, care interzicea extrădarea cetățenilor săi fără niciun fel de normă derogatorie. (...) ulterior, Constituția Poloniei a fost revizuită în sensul de a permite extrădarea propriilor cetățeni ori de câte ori există o obligație internațională în acest sens, astfel încât din luna noiembrie 2006, tocmai în scopul îndeplinirii obligațiilor ce decurg din statutul de țară membră a Uniunii Europene, cetățenii polonezi pot fi predați în baza unui mandat european de arestare”.

Totodată, Curtea a făcut referire și la situația Germaniei, arătând că „legea inițială de transpunere a deciziei-cadru privind mandatul european de arestare a fost declarată neconstituțională nu pentru că nu permite cenzurarea de către autoritatea judiciară germană

---

¹³⁵ Curtea Constituțională a mai reținut și faptul că „în vederea pronunțării deciziei în cazul *Miranda v. Arizona*, Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii a luat în considerare și unele aspecte care reieșeau din manualele de poliție, referitoare la procedura de anchetă. Astfel, aceste metode, care vizau presiuni de ordin psihologic asupra individului anchetat, recomandau interogarea acestuia singur și înlăturarea oricărui sprijin din exterior. De asemenea, ofițerii de poliție erau instruiți să recurgă la practica interogatoriului fără pauză, la stratageme constând în acordarea de sfaturi juridice intenționat eronate și alte asemenea metode care profitau de izolarea și nesiguranța suspectului interogat”.

¹³⁶ Publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr.308 din 9 mai 2007.

¹³⁷ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.2 din 3 ianuarie 2008.

a temeiniciei măsurii preventive sau a hotărârii judecătorești pronunțate în statul solicitant, ci pentru că nu a ținut seama de necesitatea respectării drepturilor fundamentale, inclusiv dreptul de a beneficia de o cale de atac, situație care, după cum s-a arătat, nu este întâlnită în legea română.”

7. Dreptul la pensie

Prin Deciziile nr.872 din 25 iunie 2010¹³⁸ și nr.874 din 25 iunie 2010¹³⁹, Curtea Constituțională a constatat neconstituționalitatea măsurii de reducere cu 15% a pensiilor contributive și, în sprijinul acestei soluții, a menționat și unele decizii pronunțate de alte instanțe constituționale, respectiv:

- Decizia nr. 455/B/1995, Decizia nr. 277/B/1997 și Decizia nr. 39/1999 (XI 1.21.), pronunțate de Curtea Constituțională a Ungariei¹⁴⁰;

- Decizia nr.2009-43-01 din 21 decembrie 2009, pronunțată de Curtea Constituțională din Letonia.

8. Dreptul la pensie al magistraților

Prin Decizia nr.873 din 25 iunie 2010¹⁴¹, Curtea a reținut considerentele referitoare la necesitatea asigurării securității financiare a judecătorilor, ca și garanție a independenței acestora, cuprinse în Hotărârea Curții Constituționale din Letonia din 18 ianuarie 2010¹⁴², în

---

¹³⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.433 din 28 iunie 2010.

¹³⁹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.433 din 28 iunie 2010.

¹⁴⁰ În cele două decizii citate, s-au reținut următoarele: „Curtea Constituțională a Ungariei, prin Decizia nr.455/B/1995, a stabilit că pensia calculată după regulile sistemului de asigurări sociale nu poate fi afectată, iar prin Decizia nr.277/B/1997 a statuat că modificarea unilaterală a cuantumului pensiilor este neconstituțională, cu referire directă la imposibilitatea legiuitorului de a scădea pensiile mari pentru a crește pensiile mici. Totodată, prin Decizia nr.39/1999 (XII.21), aceeași instanță constituțională a statuat că pensia (contributivă) este un drept câștigat și cumpărat într-o atât de mare măsură încât modificarea cuantumului său nominal este neconstituțională”.

¹⁴¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.433 din 28 iunie 2010.

¹⁴² Prin această hotărâre au fost declarate neconstituționale și inaplicabile anumite prevederi din Legea referitoare la puterea judiciară, constatând că acestea contravin principiului independenței judecătorilor, consacrat prin art. 83 din Constituția letonă. Parlamentul - ținând cont de situația financiară a Letoniei și de angajamentele externe ale țării - a decis recalcularea salariilor judecătorilor, ceea ce ar fi condus la o scădere a cuantumului remunerației acestora. În acest sens, Curtea Constituțională a constatat că noțiunea de independență a judecătorilor include o remunerație adecvată, comparabilă cu prestigiul profesiei și cu scopul responsabilității lor. Luând în considerare statutul judecătorului, scopul remunerației judecătorilor este atât de a asigura independența, cât și de a compensa în mod parțial restricțiile impuse prin lege. Totodată, cerința asigurării unei remunerații adecvate pentru judecători este nu numai în conexiune cu principiul independenței judecătorilor, dar și cu cerințele de calificare și competență stabilite și cu interdicțiile impuse acestora.

Hotărârea Curții Constituționale din Lituania din 12 iulie 2001¹⁴³ și în Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Cehe din 14 iulie 2005¹⁴⁴.

9. Dreptul de proprietate - despăgubiri pentru daune morale persoanelor condamnate politic în perioada comunistă

În Deciziile nr.1358 și nr.1360 din 21 octombrie 2010¹⁴⁵, prin care s-a constatat neconstituționalitatea măsurilor de despăgubire a persoanelor care au suferit condamnări cu caracter politic în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989 sau care a făcut obiectul unor măsuri administrative cu caracter politic, Curtea Constituțională a României a făcut referire la Hotărârea Curții Constituționale a Ungariei nr.1 din 8 februarie 1995, arătând că prin aceasta „s-a stabilit că măsura compensării prevăzută de Actul nr.XXXII din 1992, care reglementa acordarea de despăgubiri pentru daune morale persoanelor condamnate politic în perioada comunistă, nu este luată pe baza existenței unei obligații legale care își are izvorul în trecut, ci statul a acordat aceste compensații în echitate, astfel încât nicio persoană nu poate avea un drept substanțial la despăgubiri pentru daune morale”.¹⁴⁶

10. Obiectul controlului de constituționalitate

Prin Decizia nr.766 din 15 iunie 2011¹⁴⁷, Curtea a stabilit că sunt supuse controlului de constituționalitate și legile sau ordonanțele ori dispozițiile din legi sau din ordonanțe ale căror efecte juridice continuă să se producă și după ieșirea lor din vigoare. Curtea a reținut cu acel prilej că în cazul controlului concret exercitat pe calea excepției de neconstituționalitate, „jurisprudența instanțelor constituționale europene în ceea ce privește normele juridice care nu mai sunt în vigoare, dar care sunt aplicabile cauzei, este în sensul controlului pe fond al acestor norme. Astfel, în cazul Germaniei, Italiei, Ungariei, Republicii Cehe, Poloniei sau Franței, pe baza unor prevederi regulamentare sau orientări jurisprudențiale, instanțele constituționale au considerat mai importantă analiza pe fond a dispozițiilor criticate, în

---

¹⁴³ S-a statuat că în statele democratice este acceptat faptul că judecătorul care trebuie să soluționeze litigiile din societate, inclusiv acelea între persoane fizice sau juridice și stat nu trebuie să aibă numai o înaltă calificare profesională și o reputație perfectă, dar trebuie să fie independent din punct de vedere material și trebuie să aibă un sentiment de siguranță cu privire la viitorul său. Statul are obligația de a stabili remunerația judecătorilor astfel încât să compenseze statutul, funcțiile și responsabilitățile acestora, iar menținerea remunerației judecătorilor este una dintre garanțiile independenței judecătorilor.

¹⁴⁴ S-a reținut că în statele democratice securitatea financiară este recunoscută în mod clar ca unul dintre elementele esențiale care asigură independența judecătorilor.

¹⁴⁵ Publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.761 din 15 noiembrie 2010.

¹⁴⁶ Aceeași mențiune apare și în Decizia nr.1360 din 21 octombrie 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 761 din 15 noiembrie 2010.

¹⁴⁷ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.549 din 3 august 2011.

scopul eliminării acelor care nu corespund imperativelor constituționale, decât stabilirea unui criteriu procedural pur formal care ar conduce la încetarea procesului". Curtea a preluat considerentele Hotărârii Curții Constituționale din Republica Cehă din 10 ianuarie 2000, prin care s-a stabilit că excepția de neconstituționalitate ce viza un text care nu mai era în vigoare nu va fi respinsă ca inadmisibilă, ci analizată pe fond, „întrucât instanțele ordinare au obligația de a aplica legea, iar nu competența de a considera o lege ca fiind neconstituțională și, în consecință, să nu o aplice. Instanța ordinară, atunci când consideră că legea ce urmează să fie aplicată este neconstituțională, are obligația de a sesiza instanța constituțională, altfel, prin aplicarea acestei legi, încălcând prevederile Constituției”. De asemenea, a fost menționată Decizia Consiliului Constituțional din Franța nr.2010 - 16 din 23 iulie 2010, prin care s-a reținut că excepția de neconstituționalitate poate viza și un text de lege care nu mai este în vigoare, câtă vreme modificarea sau abrogarea ulterioară a dispoziției contestate nu face să dispară eventuala încălcare a acestor drepturi și libertăți garantate de Constituție. Un alt exemplu reținut a fost cel al Curții Constituționale a Lituaniei, care, prin Hotărârea pronunțată în 27 martie 2009, a statuat că în situația în care textul de lege criticat pentru neconstituționalitate a fost modificat în esența sa, instanța constituțională are obligația de a controla norma cu care a fost sesizată, indiferent dacă aceasta mai este sau nu în vigoare.

11. Rolul Parlamentului

Prin Deciziile nr.209 din 7 martie 2012¹⁴⁸ și nr.307 din 28 martie 2012¹⁴⁹, Curtea, examinând rolul Parlamentului și, în cadrul acestuia, a comisiilor parlamentare, a reținut că „Parlamentul nu poate fi reprezentat sau înlocuit de niciunul dintre organele sale interne și pe care chiar el și le înființează, din simplul motiv că el nu poate delega nimănui - și cu atât mai puțin unui grup de parlamentari - suveranitatea națională cu care electoratul l-a împuternicit în urma alegerilor parlamentare”, Curtea a observat că „aceeași este concluzia la care a ajuns recent și Curtea Constituțională Federală a Germaniei, prin Decizia 2BvE 8/11 din 28 februarie 2012, pronunțată în unanimitate de cea de-a doua Cameră”.

Prin Decizia nr.1533 din 28 noiembrie 2011¹⁵⁰, pronunțându-se asupra constituționalității Legii pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.[71/2009](#) privind plata unor sume prevăzute în titluri executorii având ca obiect acordarea de drepturi salariale personalului din sectorul bugetar, Curtea a reținut, între altele, că „Parlamentul

---

¹⁴⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.188 din 22 martie 2012.

¹⁴⁹ Publicată în Monitorul Oficial al României Partea I nr.293 din 4 mai 2012.

¹⁵⁰ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.905 din 20 decembrie 2011.

trebuie să păstreze controlul asupra deciziilor fundamentale în domeniul politicii bugetare și are o marjă de apreciere în acest domeniu, trebuind să asigure sustenabilitatea bugetului și performanța economică a statului. Curtea Constituțională trebuie să respecte această marjă de apreciere, controlul său limitându-se la încălcările evidente ale textelor constituționale (a se vedea în acest sens și Hotărârea Tribunalului Constituțional Federal german 2 BvR 987/10 din 7 septembrie 2011 privind soluționarea plângerilor de neconstituționalitate formulate împotriva pachetului de măsuri privind ajutorul financiar acordat Greciei și fondul de salvare a monedei euro).”¹⁵¹

12. Identitate constituțională națională

Prin Decizia nr.683 din 27 iunie 2012¹⁵², Curtea s-a pronunțat cu privire la o cerere de constatare a unui conflict juridic de natură constituțională dintre Guvern, reprezentat de primul-ministru, pe de o parte, și Președintele României, pe de altă parte, referitor la participarea României la reuniunile Consiliului European. În analiza cererii formulate, Curtea a plecat de la premisa potrivit căreia „de esența Uniunii este atribuirea de către statele membre a unor competențe - tot mai multe la număr - pentru realizarea obiectivelor lor comune, desigur, fără a se aduce atingere, într-un final, prin această cedare de competențe, identității constituționale naționale - *Verfassungsideutität*”, făcând, astfel, o trimitere expresă la Decizia Tribunalului Constituțional german din 30 iunie 2009, pronunțată în Cauza 2 BvE 2/08, referitoare la constituționalitatea Tratatului de la Lisabona.

13. Drept de proprietate – limite, test de proporționalitate

Prin Decizia nr.266 din 21 mai 2013¹⁵³, Curtea Constituțională a preluat din jurisprudența Tribunalului Constituțional Federal german modelul testului de proporționalitate, instanța germană fiind apreciată, în acest caz, ca reprezentând o instanță „de referință”. Totodată, în acest sens, a fost invocată și Decizia pronunțată la 11 iunie 1958 - BVerfG 7, 377 *Apotheken*.

În cauza menționată Curtea s-a pronunțat asupra constituționalității obligației operatorilor de cablu de a retransmite anumite posturi TV; pentru a evalua constituționalitatea acestei măsuri, Curtea a avut în vedere următorul raționament logic:

---

¹⁵¹ A se vedea și Decizia nr.897 din 25 octombrie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.35 din 16 ianuarie 2013.

¹⁵² Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.479 din 12 iulie 2012.

¹⁵³ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.443 din 19 iulie 2013.

- determinarea sferei dreptului fundamental ocrotit (*Schutzbereich*);
- determinarea existenței unei afectări/limitări a dreptului fundamental ocrotit printr-o intervenție a statului sau a unei terțe persoane (*Eingriff*);
- existența unei justificări a afectării/limitării dreptului fundamental ocrotit (*Rechtfertigung*). Pentru a analiza această cerință, Curtea a ținut cont de două condiții, una specială, respectiv ca justificarea măsurii să se întemeieze pe o dispoziție expres prevăzută de Constituție (*Qualifizierter Gesetzesvorbehalt*), și alta generală, respectiv principiul proporționalității, potrivit căruia orice măsură de limitare a unui drept trebuie să fie adecvată (*geeignet*), necesară (*erforderlich*) și proporțională (*angemessen*) în raport de scopul legitim urmărit.

14. Dreptul la un proces echitabil – recunoașterea vinovăției

Prin Deciziile nr.988 din 22 noiembrie 2012¹⁵⁴ și nr.198 din 9 aprilie 2013¹⁵⁵, Curtea, cu privire la posibilitatea judecătorului de a respinge cererea de recunoaștere a vinovăției și de judecare a cauzei potrivit procedurii simplificate, a statuat că aceasta „*constituie o garanție a dreptului la un proces echitabil, consacrat de art.21 alin.(3) din Constituție și de art.6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și o garantare a aplicării prezumției de nevinovăție, mai ales în cazurile în care se exercită o presiune asupra inculpatului de a-și recunoaște vinovăția*”. În acest sens a fost invocată și Decizia nr.2004-492 DC din 2 martie 2004 a Consiliului Constituțional francez, „*prin care acesta a statuat că - în cadrul procedurii denumite <<reconnaissance prealable de culpabilite>>- judecătorul cauzei nu poate fi ținut de acceptarea vinovăției de către inculpat, ci acestuia <<îi revine sarcina să se asigure că persoana respectivă a recunoscut, liber și sincer, că este autorul faptelor și să verifice realitatea acestora>>. Prin aceeași decizie, Consiliul Constituțional francez a statuat că, în cazul în care emite o ordonanță de omologare a acordului de stabilire a vinovăției, <<judecătorul trebuie să verifice nu numai realitatea consimțământului persoanei, ci, în egală măsură, și sinceritatea acesteia>>*”.

15. Principiul neretroactivității legii

Prin Decizia nr.26 din 18 ianuarie 2012¹⁵⁶, Curtea Constituțională a constatat neconstituționalitatea unei dispoziții legale referitoare la amplasarea mijloacelor publicitare pe

¹⁵⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.43 din 19 ianuarie 2013.

¹⁵⁵ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.239 din 25 aprilie 2013.

¹⁵⁶ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.116 din 15 februarie 2012.

motiv că încălca principiul constituțional al neretroactivității legii. În explicarea principiului neretroactivității legii și al legăturii funcționale cu principiul securității juridice, Curtea a făcut referire la Deciziile Curții Constituționale a Republicii Cehe din 12 martie 2002 și 9 martie 2004.

Prin aceste decizii, Curtea Constituțională a Republicii Cehe a statuat că *„principiul protejării încrederii cetățenilor în lege, precum și principiul conex care interzice efectele retroactive ale normelor juridice, se numără printre principiile de bază care definesc statul de drept”*. De asemenea, *„principiile care caracterizează un stat de drept necesită, în fiecare caz posibil de retroactivitate, prevederea acesteia în mod expres în Constituție sau într-un statut, cu scopul de a elimina posibilitatea unei interpretări retroactive a unui statut, [...] astfel încât drepturile dobândite să fie protejate în mod corespunzător”*. În continuare, Curtea Constituțională a Republicii Cehe a afirmat că *„printre caracteristicile unui stat de drept se numără în mod obligatoriu principiul securității juridice și al protejării încrederii cetățenilor în lege, și că acest proces include interzicerea aplicării retroactive a normelor juridice sau a interpretării lor retroactive”*.

16. Demnitatea umană și dreptul general al personalității

Prin Decizia nr.96 din 28 februarie 2013¹⁵⁷, Curtea Constituțională a constatat constituționalitatea unei dispoziții legale referitoare la numele soților după desfacerea căsătoriei. Pentru a ajunge la concluzia că numele persoanei fizice este o componentă esențială a dreptului general al personalității, care își găsește fundamentul ultim în conceptul de „demnitate umană”, Curtea, invocând jurisprudența Curții Constituționale Federale a Germaniei, și anume deciziile 2BvR 113/81 din 12 ianuarie 1982 și 1BvL 9/85 și 43/86 din 8 martie 1988, a stabilit că *„dreptul la nume reprezintă o caracteristică distinctivă și de identificare a persoanei fizice, are o funcție socială și exprimă atât individualitatea, cât și identitatea acesteia”*.

*

Totodată, este de observat că și unele opinii separate au invocat precedentul constituțional străin, de obicei, cel francez. În acest sens, avem în vedere opiniile separate

---

¹⁵⁷ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.165 din 27 martie 2013.

redactate la Deciziile Curții Constituționale nr.1415 din 4 noiembrie 2009¹⁵⁸ sau nr.1470 din 8 noiembrie 2011¹⁵⁹, care fac referire la deciziile Consiliului Constituțional francez nr.89-269 din 22 ianuarie 1990 privind procedura angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului și nr.2004-492 DC din 2 martie 2004 vizând procedura recunoașterii vinovăției în materie penală.

De asemenea, opinia separată redactată la Decizia nr.784 din 26 septembrie 2012¹⁶⁰ face referire la un precedent constituțional polonez, respectiv Decizia Curții Constituționale din Polonia pronunțată la 20 mai 2009 referitoare la soluționarea unui conflict de competență între președintele republicii și primul-ministru privind reprezentarea Republicii Polonia la lucrările Consiliului European.

2. Dacă da, tinde Curtea Constituțională să facă trimitere în primul rând la decizii ale unor state vorbitoare de aceeași limbă?

Răspunsul este unul negativ.

3. În ce domenii de drept (drept civil, drept penal, drept public) face Curtea Constituțională trimitere la jurisprudența altor curți constituționale europene sau non-europene?

Natura complexă a criticilor de neconstituționalitate face destul de dificilă departajarea foarte clară a ramurilor de drept în care este invocat precedentul constituțional străin, astfel încât orice clasificare este relativă, întrucât trebuie să țină cont de întrepătrunderea dintre domeniile dreptului în analiza constituțională

Așadar, cu limitările necesare, clasificarea de mai jos încearcă să ofere o imagine cantitativă destul de fidelă asupra ramurilor de drept în care sunt invocate decizii ale instanțelor constituționale străine, după cum urmează:

Drept civil:

---

¹⁵⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.796 din 23 noiembrie 2009.

¹⁵⁹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.853 din 2 decembrie 2011.

¹⁶⁰ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.701 din 12 octombrie 2012.

Nr. crt.	Instanța constituțională	Nr. decizii ale Curții Constituționale a României care citează precedentul străin	Număr total de decizii străine citate	Număr decizii unice citate
1.	Tribunalul Constituțional Federal din Germania	2	3	3
2.	Curtea Constituțională din Ungaria	2	2	1
3.	Curtea Constituțională a Republicii Cehe	1	2	2
TOTAL		5	7	6

Drept penal:

Nr. crt.	Instanța constituțională	Nr. decizii ale Curții Constituționale a României care citează precedentul străin	Număr total de decizii străine citate	Număr decizii unice citate
1.	Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii	2	3	2
2.	Consiliul Constituțional din Franța	2	2	1
3.	Tribunalul Constituțional Federal din Germania	1	1	1
4.	Curtea Constituțională a Ungariei	1	1	1
5.	Curtea Constituțională a Poloniei	1	1	1
TOTAL		7	8	6

Drept public:

Nr. crt.	Instanța constituțională	Nr. decizii ale Curții Constituționale a României care citează precedentul străin	Număr total de decizii străine citate	Număr decizii unice citate
----------	--------------------------	---	---------------------------------------	----------------------------

1.	Tribunalul Constituțional Federal din Germania	5	5	4
2.	Curtea Constituțională a Letoniei	3	3	2
3.	Curtea Constituțională a Ungariei	2	6	3
4.	Curtea Constituțională a Republicii Cehe	2	2	2
5.	Consiliul Constituțional din Franța	2	2	2
6.	Curtea Constituțională a Lituaniei	2	2	2
7.	Curtea Constituțională a Austriei	1	1	1
8.	Curtea Constituțională a Bulgariei	1	1	1
TOTAL		18	22	17

Așadar, în domeniul dreptului civil au fost făcute 4 trimiteri la precedentul străin cu referire, mai ales, la neretroactivitatea legii, dreptul de proprietate sau drepturile personalității, iar în cel al dreptului penal și public câte 8, respectiv 25. În aceste din urmă cazuri, deciziile citate vizau, în principal, procedura penală, incriminarea unor fapte, respectiv drepturi de asigurări sociale de stat, acces la dosarele fostei poliții politice, sau accesul liber la justiție.

4. Se poate constata influența hotărârilor Curții Constituționale din țara dvs. asupra jurisprudenței curților constituționale străine?

Curtea Constituțională a României desfășoară o strânsă colaborare cu Comisia de la Veneția și în cadrul său cu celelalte instanțe constituționale din statele membre ale Consiliului European, respectiv celelalte state afiliate. Această colaborare se concretizează, în principal, prin transmiterea, în vederea publicării în Buletinul Comisiei de la Veneția, a jurisprudenței relevante a Curții Constituționale a României, precum și prin transmiterea de răspunsuri la întrebările altor curți constituționale formulate cu privire la teme constituționale specifice. Se facilitează astfel informarea tuturor curților constituționale implicate în acest mecanism cu privire la diverse probleme de drept constituțional și modul lor de rezolvare¹⁶¹.

De asemenea, se reține că deciziile de constatare a neconstituționalității sunt traduse în limbile franceză și engleză pe site-ul oficial al Curții Constituționale a României și că ori de

¹⁶¹ T. Toader, M. Safta – *op.cit.*

câte ori există o solicitare de furnizare a unei decizii ea este tradusă și trimisă cu celeritate. În acest sens, cereri au existat din partea instanțelor constituționale din Germania, Ungaria, Slovacia, Republica Cehă sau Republica Moldova. Însă, nu întotdeauna decizia comunicată este menționată în mod expres în corpul deciziei instanței constituționale străine.

Totuși, exemplificativ, menționăm că Decizia Curții Constituționale a României nr.1258 din 8 octombrie 2009¹⁶² a fost reținută expres de Curtea Constituțională a Republicii Cehe în decizia din 22 martie 2011 (Pl. US 24/10), prin care au fost constatate ca fiind neconstituționale unele dispoziții din Legea comunicațiilor electronice nr.127/2005. Curtea Constituțională a Republicii Cehe a menționat acele considerentele din Decizia nr.1258 din 8 octombrie 2009 care se refereau la lipsa definirii clare a scopului legii, la exprimarea sa vagă, precum și la faptul că legea nu stabilea competențele și obligațiile autorităților publice din domeniu în mod detaliat și nu garanta în mod efectiv drepturile cetățenilor împotriva interceptării și stocării ilegale a datelor.

5. Există alte forme de cooperare decât cea a schimbului reciproc de jurisprudență?

5.1. Întrebarea vizează schimbul de idei și diseminarea jurisprudenței instanțelor constituționale fie prin întâlniri organizate într-un cadru formal sau informal între judecătorii constituționali, fie prin redactarea în colaborare a unor studii jurisprudențiale.

5.2. În ceea ce urmează ne vom referi la cadrul formal în care au loc întâlnirile dintre judecători, acestea presupunând mijlocirea directă a instanțelor constituționale prin compartimentul specializat în acest sens.

Astfel, potrivit art.4 alin.(1) lit.g) din Regulamentul de organizare și funcționare a Curții Constituționale¹⁶³, Plenul acesteia aprobă planul de relații externe și participarea la diferitele acțiuni organizate în plan bilateral sau multilateral, precum și reprezentarea Curții Constituționale în cadrul unor organisme internaționale.

Proiectul acestui plan este întocmit de magistratul-asistent șef – director al Cabinetului președintelui Curții Constituționale, împreună cu secretarul general. După aprobarea acestuia de către Plenul Curții Constituționale, magistratul-asistent șef – director al Cabinetului

---

¹⁶² Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.798 din 23 noiembrie 2009.

¹⁶³ Aprobat prin Hotărârea Plenului Curții Constituționale nr.6 din 7 martie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.198 din 27 martie 2012.

președintelui Curții Constituționale urmărește realizarea planului de relații externe, în timp ce secretarul general colaborează la realizarea acestuia.

Totodată, în structura organizatorică a Curții Constituționale regăsim Compartimentul de relații externe, relații cu presa și protocol, care, potrivit art.14 alin.(1) din Regulament, își desfășoară activitatea în coordonarea magistratului-asistent șef - director al Cabinetului președintelui Curții Constituționale și asigură suportul tehnic necesar cooperării cu instanțele constituționale străine.

5.3. Planul de relații externe are ca prim obiectiv facilitarea schimbului de idei și jurisprudență între judecătorii constituționali prin organizarea de întâlniri bilaterale sau prin participarea sau organizarea de conferințe și/sau seminarii.

5.3.1. Întâlnirile bilaterale se realizează prin efectuarea de vizite a delegației Curții Constituționale a României sau prin primirea unor vizite ale delegațiilor străine.

Cu titlu exemplificativ, menționăm că în planul de relații externe pe anul 2013 au fost înscrise 15 întâlniri bilaterale (7 vizite de efectuat și 8 de primit).

5.3.2. Participarea sau organizarea de conferințe și/sau seminarii

În abordarea acestui punct, avem în vedere (1) participarea la conferințe/ seminarii organizate de organisme internaționale; (2) participarea la conferințe/ seminarii organizate de curțile constituționale în colaborare sau nu cu organisme internaționale; (3) organizarea de conferințe/seminarii și (4) organizarea unor „zile” constituționale comune ale curților constituționale.

5.3.2.1. Participarea la conferințe/ seminarii organizate de organisme internaționale în colaborare sau nu cu universități sau fundații internaționale care au ca obiect principal de activitate justiția constituțională.

În ultima perioadă, Curtea Constituțională a României a devenit mai activă sub aspectul deschiderii și participării la conferințele organizate de organisme internaționale. În consecință, se observă că planul de relații externe al Curții Constituționale a României pe anul 2013 prevede participarea la 7 asemenea conferințe/seminarii organizate de Comisia europeană pentru democrație prin drept (Comisia de la Veneția), Association des Cours Constitutionnelles ayant en Partage l'Usage du Français - ACCPUF, Universitatea din Regensburg, Facultatea de Drept din cadrul Universității Michigan, Fundația germană pentru Cooperare Juridică Internațională - IRZ, Organizația de Drept Public European, Fundația Furth Family și Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale.

Deosebit de importante sunt și conferințele/ seminariile organizate la nivel regional, întrucât, având în vedere contextul istoric, politic, economic și social comun al statelor din regiune, pot furniza soluții jurisprudențiale deosebit de valoroase pentru instanțele constituționale. În acest sens, se reține Conferința Internațională a Judecătorilor Constituționali de la Nagykanizsa, Ungaria, desfășurată în martie 2012, și la care au participat reprezentanți ai curților constituționale din Croația, România, Slovacia și Ungaria.

De asemenea, și participarea magistraților-asistenți la școli de vară în domeniul dreptului constituțional¹⁶⁴ sau european¹⁶⁵ este utilă pentru schimbul reciproc de jurisprudență în spațiul constituțional european.

5.3.2.2. Participarea la conferințe/ seminarii organizate de curțile constituționale în colaborare sau nu cu organismele internaționale.

Este un alt mod de a realiza acea interacțiune judiciară, respectiv întâlniri și schimb de idei/ jurisprudență între judecătorii constituționali. În acest sens, planul de relații externe al Curții Constituționale a României pe anul 2013 prevede participarea la 7 asemenea conferințe/seminarii.

5.3.2.3. Organizarea de conferințe/seminarii.

În anul 2013 Curtea Constituțională a României se manifestă activ și pe această latură, având în vedere că a organizat 3 asemenea evenimente. Dintre acestea, menționăm exemplificativ:

a) conferința cu tema „*Impactul Convenției Europene a Drepturilor Omului și al jurisprudenței asupra evoluțiilor democratice și asupra schimbărilor în Europa de Est*”, care a fost organizată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cooperare cu Curtea Constituțională a României la Strasbourg pe data de 18 februarie 2013.

b) manifestarea internațională organizată în cooperare cu Fundația germană IRZ, cu tema „*Jurisdicția constituțională după 20 de ani de la căderea cortinei comuniste*”, București, 2-3 octombrie 2013.

De asemenea, este de notat faptul că, împreună cu Fundația Konrad Adenauer, a fost lansat volumul „*Selecție de decizii ale Curții Constituționale Federale a Germaniei*”, eveniment la care au participat judecători constituționali români și germani.

---

¹⁶⁴ Cu titlu exemplificativ, menționăm școala de vară „*Comparative Constitutional Adjudication CoCoA*”, organizată de către Universitatea din Trento, Italia.

¹⁶⁵ Avem în vedere participările la cursuri precum: *Advanced European Union Legal Practice*, organizat de Central European University din Budapesta în colaborare cu TOTAL LAW™ din cadrul The Jean Monnet Center for International and Regional Economic Law & Justice - NYU School of Law, la Budapesta; cele ale Academiei de Drept European de la Florența sau ale Academiei pentru Implementarea Drepturilor Omului de la Lucerna, Elveția.

5.3.2.4. Organizarea unor „zile” constituționale comune ale curților constituționale.

Acest tip de eveniment este organizat pentru a intensifica și întări colaborarea dintre curțile constituționale, atât sub aspect instituțional, cât și jurisprudențial.

În acest sens se reține faptul că Curtea Constituțională a României a participat activ la sesiunile științifice organizate cu prilejul celor 7 ediții ale „Zilelor constituționale româno-franceze”. Totodată, în colaborare cu Fundația germană IRZ, Curtea Constituțională a organizat și o ediție a „Zilelor constituționale româno-germane” (3-4 iunie 2004).

5.4. De asemenea, au fost redactate studii comune între reprezentanți ai curților constituționale sau personalități în domeniul dreptului constituțional sau european. În acest sens, avem în vedere atât culegerile de studii publicate de Curtea Constituțională a României ca urmare a organizării unor conferințe sau seminarii¹⁶⁶, cât și publicarea unor articole de specialitate în revista *Buletinul Curții Constituționale*¹⁶⁷.

5.5. Nu în ultimul rând, menționăm că există o corespondență între Curtea Constituțională a României și instanțele constituționale străine cu privire la diversele decizii pe care acestea le pronunță.

---

¹⁶⁶ Avem în vedere culegerea dedicată *Zilelor constituționale româno-franceze*, ediția a VI-a, având ca temă *Efectele deciziilor Curții Constituționale*, București, 2000, sau culegerea *Justiția constituțională: funcții și raporturi cu celelalte autorități publice*, Ed. Universul juridic, București, 2012. De asemenea, se află în curs de editare culegerea de studii prezentate la aniversarea a 20 de ani de existență a Curții Constituționale din România.

¹⁶⁷ Spre exemplu, ne referim la publicarea a două studii - *Dreptul la informare (și libertatea de exprimare) în conformitate cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și Libertatea și siguranța conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului* - ale domnului J.-P. Costa, vicepreședinte al Curții Europene a Drepturilor Omului, în *Buletinul Curții Constituționale* nr.6/2003, precum și la publicarea lucrării *Demnitatea umană în jurisprudența instanțelor constituționale din Germania, Ungaria și România* în *Buletinul Curții Constituționale* nr.2/2012, lucrare redactată în colaborare de dna. Zakariás Kinga, consilier la Curtea Constituțională a Ungariei și dl. Benke Károly, magistrat-asistent șef la Curtea Constituțională a României.

III. INFLUENȚA RECIPROCĂ A CURȚILOR EUROPENE ASUPRA JURISPRUDENȚEI CURȚILOR CONSTITUȚIONALE

Prof.univ.dr. Mircea Ștefan MINEA, judecător

Dr. Fabian NICULAE, magistrat-asistent

1. Dreptul Uniunii Europene sau jurisprudența CJUE, astfel cum sunt citate în jurisprudența CEDO, exercită vreo influență asupra jurisprudenței Curții dumneavoastră Constituționale?

Curtea Constituțională a României nu a analizat încă dreptul Uniunii Europene sau jurisprudența CJUE, așa cum sunt citate în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Dreptul european ar putea avea, într-o anumită măsură, o influență asupra jurisprudenței Curții Constituționale dacă soluțiile judiciare ale celor două instanțe ar avea aceeași orientare. Ar fi foarte interesant de observat practica altor curți constituționale cu privire la această problemă.

2. Cum influențează jurisprudența curților constituționale raportul dintre Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Uniunii Europene?

Clarificarea raporturilor juridice existente între cele două instanțe supranaționale - Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Uniunii Europene, în vederea realizării unui sistem coerent și consolidat de protecție a drepturilor fundamentale, revine organelor Consiliului Europei și ale Uniunii Europene, în condițiile în care, potrivit Tratatului de la Lisabona, Uniunea Europeană și-a asumat obligația de a adera la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Până în prezent, în jurisprudența Curții Constituționale nu au fost reținute aspecte referitoare la raportul dintre cele două Curți.

Cu toate acestea, în contextul evoluțiilor interstatale și al preocupării esențiale de protecție a drepturilor omului și al globalizării acestui concept, Curtea Constituțională, Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Uniunii Europene se află într-un permanent și util raport de interacțiune judiciară care presupune o cooperare constantă și reciprocă cu privire la problemele de drept cu care instanțele se confruntă. Este vorba, în

principal de realizarea întâlnirilor de lucru ale judecătorilor și de trimiterea la jurisprudența altor instanțe existente în cuprinsul hotărârilor pronunțate. Imperativul legitimității unei decizii/hotărâri a unei instanțe presupune, cu certitudine, o soluție fundamentată pe considerente persuasive, acestea, la rândul lor, fiind obligatoriu a fi respectate. De aceea, jurisprudența Curții Constituționale, prin particularitățile specifice ordinii juridice în care este creată, poate susține eforturile judecătorilor celorlalte instanțe de a soluționa într-un mod convingător cauzele deduse judecării, oferind perspectivele abordării unor situații de noutate, expresie a identității legale și constituționale naționale. Astfel, concepte precum protecția drepturilor, dezvoltate prin dreptul constituțional național sunt transferate, prin prisma propriei convingeri a judecătorilor, în ordinea juridică supranațională, realizându-se astfel o constituționalizare, fără a pune în discuție problema unei ierarhizări între instanțe.

Întrucât Curtea Europeană a Drepturilor Omului este cel mai vechi partener de dialog al judecătorilor naționali în materia protecției drepturilor omului, se poate ca poziția Curții de la Strasbourg să prevaleze asupra viziunii Curții de la Luxemburg. Cu alte cuvinte, există posibilitatea ca judecătorii instanțelor naționale de jurisdicție constituțională să urmeze jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Ca rezultat direct, Curtea de Justiție a Uniunii Europene ar putea fi obligată să urmeze raționamentul juridic al Curții Europene a Drepturilor Omului.

3. Diferențele dintre jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, pe de o parte și Curtea de Justiție a Uniunii Europene, pe de altă parte, au vreun impact asupra jurisprudenței Curții Constituționale?

Aderarea Uniunii Europene la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale reprezintă un pas înainte pentru perfecționarea protecției drepturilor omului în spațiul european, contribuind la o dezvoltare coerentă a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Claritatea și coerența jurisprudenței celor două curți sunt de o deosebită importanță atât pentru cetățeni, ca titulari de drepturi, cât și pentru instanțele chemate să asigure, potrivit competenței, respectarea acestor drepturi.

Până în prezent, în jurisprudența Curții Constituționale nu a fost tratată problema divergenței de jurisprudență dintre Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de

Justiție a Uniunii Europene și a eventualei priorități acordate uneia sau alteia dintre cele două curți, în caz de neconcordanță jurisprudențială.

În sistemul constituțional românesc, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor sunt interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. [./sintact 3.0/cache/Legislatie/temp198630/00068397.HTM](http://sintact.3.0/cache/Legislatie/temp198630/00068397.HTM) - #Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile (a se vedea art. 20 din Constituția României). În aplicarea acestei prevederi, și având în vedere impactul pe care jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului îl are asupra jurisprudenței instanței de contencios constituțional, Curtea Constituțională a examinat conformitatea unor dispoziții legale în raport de norme cuprinse în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum au fost interpretate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În acest sens, sunt spre exemplu, Decizia nr. 81 din 15 iulie 1994,¹⁶⁸ Decizia nr. 129 din 24 octombrie 1996¹⁶⁹, Decizia nr. 21 din 21 februarie 2000¹⁷⁰, Decizia nr. 208 din 25 octombrie 2000¹⁷¹, Decizia nr. 183 din 8 mai 2003¹⁷², Decizia nr. 197 din 13 mai 2003¹⁷³. Ca expresie a dialogului judiciar dintre cele două instanțe, pot fi menționate cazurile în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut în deciziile pronunțate, considerentele reținute de Curtea Constituțională, spre exemplu: Decizia din 20 martie 2012, pronunțată în cauza *Ionel Panfile împotriva României* cuprinde referiri la paragrafele 21 și 28 din Decizia Curții Constituționale nr. 1414 din 4 noiembrie 2009¹⁷⁴ privind interzicerea cumulului dintre pensia de un anumit quantum și salariul în sectorul bugetar, Decizia din 6 decembrie 2011, pronunțată în cauza *Mihăieș și Senteș împotriva României*, prin care, în același sens reținut de Curtea Constituțională în Deciziile nr. 872 și nr. 874 din 25 iunie 2010¹⁷⁵, Curtea europeană a statuat că reducerea cu caracter temporar a salariilor nu impune o sarcină disproporționată și excesivă în sarcina destinatarilor normei în raport cu dreptul la respectarea bunurilor.

---

¹⁶⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 14 din 25 ianuarie 1995.

¹⁶⁹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 158 din 16 iulie 1997.

¹⁷⁰ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 159 din 17 aprilie 2000.

¹⁷¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 695 din 27 decembrie 2000.

¹⁷² Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 425 din 17 iunie 2003.

¹⁷³ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 545 din 29 iulie 2003.

¹⁷⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 796 din 23 noiembrie 2009.

¹⁷⁵ Publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.433 din 28 iunie 2010.

În același timp, ca urmare a integrării României în Uniunea Europeană în anul 2007, [../sintact 3.0/cache/Legislatie/temp198630/00068397.HTM](http://sintact.3.0/cache/Legislatie/temp198630/00068397.HTM) - #ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare. Parlamentul, Președintele României, Guvernul și autoritatea judecătorească garantează aducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din actul aderării și din prevederile alineatului (2) [a se vedea art. 148 alin. (2) și (4) din Constituția României].

Astfel, prin Decizia nr. 668 din 18 mai 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 487 din 8 iulie 2011, Curtea Constituțională a reținut că rămâne la aprecierea sa aplicarea în cadrul controlului de constituționalitate a hotărârilor Curții de Justiție a Uniunii Europene sau formularea de către ea însăși de întrebări preliminare în vederea stabilirii conținutului normei europene.

În plus, potrivit opiniei separate la Decizia nr. 668 din 18 mai 2011, „recunoașterea pentru prima oară în jurisprudența Curții Constituționale, a posibilității aplicării în cadrul controlului de constituționalitate a hotărârilor Curții de Justiție a Uniunii Europene, precum și formularea de către această instanță de întrebări preliminare în vederea stabilirii conținutului normei europene, ceea ce ține de cooperarea dintre instanța constituțională națională și cea europeană, precum și de dialogul judiciar dintre acestea, reprezintă un progres jurisprudențial evident”.

De asemenea, expresie a dialogului interinstituțional, pentru fundamentarea argumentelor, Curtea Constituțională a reținut, în considerentele unora dintre deciziile sale, interpretările date de Curtea de Justiție a Uniunii Europene unor prevederi din acte juridice europene cu caracter obligatoriu.¹⁷⁶

Totodată, pentru a evidenția în concret modul în care jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, pe de o parte și Curtea de Justiție a Uniunii Europene, pe de altă parte, au avut impact asupra jurisprudenței Curții Constituționale, considerăm relevantă Decizia Curții Constituționale nr. 296 din 9 iunie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 724 din 10 august 2005. Cu acel prilej, având de soluționat excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 19 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 108/1999 pentru înființarea și organizarea Inspecției Muncii, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 740 din 10 octombrie 2002, Curtea a analizat dacă dreptul inspectorilor de muncă

---

¹⁷⁶ Decizia nr. 266 din 21 mai 2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 443 din data de 19 iulie 2013

de a avea acces liber, permanent și fără înștiințare în sediul persoanei juridice și în orice alt loc de muncă reprezintă o încălcare a dispozițiilor constituționale ale art. 27 privind inviolabilitatea domiciliului.

Curtea Constituțională a respins excepția de neconstituționalitate invocată, reținând că nu pot fi opuse activității Inspecției Muncii obligații ce decurg din prevederile art. 27 din Constituție privind inviolabilitatea domiciliului, având în vedere natura deosebită a activității Inspecției Muncii, specificul atribuțiilor pe care le are de îndeplinit, conform legii, această autoritate, obiectul controlului și locurile unde se desfășoară acesta.

În realizarea acestei analize, s-a avut în vedere semnificația noțiunii de „*domiciliu*”, astfel cum rezultă din evoluția jurisprudenței în materie a Curții de Justiție a Uniunii Europene (Hotărârea din 21 septembrie 1989, pronunțată în cauza *Hoechst împotriva Comisiei Comunităților Europene*, Hotărârea din 22 octombrie 2002, pronunțată în cauza *Roquette Freres S.A. împotriva Directeur général de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes, en présence de la Commission des Communautés européennes*) și a Curții Europene a Drepturilor Omului (Hotărârea din 16 decembrie 1992, pronunțată în cauza *Niemietz împotriva Germaniei*, Hotărârea din 16 aprilie 2002, pronunțată în cauza *Société Colas Est și alții împotriva Franței*).

Astfel, din hotărârea Curții de Justiție a Comunităților Europene pronunțată în cauza *Hoechst împotriva Comisiei Comunităților Europene*, rezultă că sediile și localurile profesionale sau comerciale ale persoanelor juridice nu se bucură de protecția de care se bucură domiciliul unei persoane fizice și că numai actele de control pot fi cenzurate de instanța europeană.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin hotărârea pronunțată în cauza *Société Colas Est și alții împotriva Franței*, a apreciat că, în anumite circumstanțe, drepturile garantate de art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, pot fi înțelese ca incluzând dreptul de a respecta sediul social al unei societăți, precum și localurile sale profesionale.

Ulterior acestei hotărâri, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, invocând hotărârile pronunțate în materie de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, a revenit asupra liniei sale jurisprudențiale și a reținut că sediile și localurile profesionale ale persoanei juridice se bucură de un anumit grad de protecție.

Pe cale de consecință, apreciem că, și în cazul de față, problema unei eventuale divergențe de jurisprudență între Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană a

Drepturilor Omului, și a posibilelor efecte ale acestei divergențe în ceea ce privește jurisprudența Curții Constituționale, ține, de asemenea, de cooperarea dintre instanța constituțională națională și cele două Curți, precum și de dialogul judiciar permanent dintre acestea, în scopul fundamentării și legitimării propriilor decizii, fără a se aduce în discuție aspecte ce țin de stabilirea unor ierarhii între instanțe.

În ciuda opiniilor exprimate mai sus, trebuie să sperăm că nu vor exista diferențe de opinie între cele două instanțe. Este important de menționat faptul că art. 6 alin. 2 din T.U.E. prevede că Uniunea va adera la Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Protocolul respectiv conține și detalii suplimentare care se dovedesc a fi foarte utile. Astfel, Uniunea va avea obligația de a respecta Convenția și, astfel, se va situa sub controlul extern al Curții Europene a Drepturilor Omului.

În orice caz, curțile constituționale naționale sunt obligate să asigure cel mai favorabil regim pentru cetățenii care se află în jurisdicția lor, iar dispozițiile constituționale stabilite la nivel național sunt foarte importante în acest proces.